

Němec píše Čechovi a Čech Němci

Dva učitelé, Němec a Čech, prožili spolu kus světové války; ba, i kus svojí „cesty zpátky“, a když se potom rozešli do života, jeden na školu do severočeského městečka, druhý učit české děti na pražském venkově, neopustil je zájem o veřejné věci. *Erich* se politicky vznášel vždycky více doleva, *Václav* šel těžce při zemi. Svoje názory si vyměňovali v občasných dopisech. Poslední z jejich dopisů, nejnovějšího data, zde uveřejňujeme:

I.

Milý Václave,

obávám se, že v muži, který Ti píše tento list, nepoznáš svého starého *Ericha*. Ach, chvílemi se mi zdává, jako bych sám sebe nepoznával! A jak rychle ta moje proměna pokročila! Mohu Ti říci, že první její příznaky mě přímo děsily. Bylo mně, jako tomu doktoru *Jekyllovi*, když shledává na prstech rukou, že se proměňuje v *Mr. Hyde*a. Ale dnes shledávám toto přirovnání zcela nepřipadným. Neboť dnes jsem nabyl již jistoty o tom, že bytost, v níž jsem se převtělil, není nic obłudného a nepravého, nýbrž právě naopak: že teprve nyní jsem našel to, v čem je povznesení, jistota a klid. Víš, že jsem si v jednom ze svých někdejších dopisů postěžoval, jak se cítím osamocen, jak mravně malomyslný, když jsem pro budoucnost naší mládeže chtěl věci, které nechtěl z mých zdejších krajanů téměř nikdo se mnou, a jejichž uskutečnění nebylo možné bez obětí, které bych se byl i já sám zdráhal přinést.

Nuže, dnes jest tomu jinak. Dnes nejdu před ostatními ani mimo ně; dnes jsem atomem masy, která se sama valí. Věř nebo nevěř; je to tak krásné, neurčovatí se, nýbrž býti určován. Za čím se šineme, to pro nás prozatím není věcí hlavní. Prozatím spíše tušíme, nežli víme, svůj směr. Tím méně je nám jasný náš cíl. Jak jsem býval bláhový, když mě znepokojovala myšlenka, zda v budoucí společnosti moje děti budou pracovat čtyři nebo šest hodin denně; bude-li v ní jaká vláda, a bude-li tato vláda mít právo, aby jim určovala způsob a obsah jejich zahálky; bude-li za padesát let v této republice kantonální zřízení či nikoli. Dneska jsem klidný přesto, že nejen nevím, co bude zítra, ale nevím přesně a konkrétně ani, co budu zítra požadovati, a co ostatní masa se mnou. Jsme prostě lavinou, a já jsem v ní zrnkem sněhu. Víš již asi, nač bijí, co se se mnou stalo a v čem ta změna. Jsem členem S. H. F.

Vidím již na dálku, jak jsi se asi zatvářil, když jsi přečetl tato slova. Vidím Tvoje zklamání a nevěli. Stal jsem se tímto příznáním v Tvých očích politicky nespolehlivým? Milý hochu, stýkáme se spolu přes patnácte roků, a víš, že jsem — kdykoli přišla řeč na věci politické — vždycky buď mluvil pravdu anebo mlčel. Nikdy jsem však nelhal. Stejně jest tomu i dneska. Vy Češi nám ještě nerozumíte, a budete se musit teprve učit nám porozumět. Nezaslívám vám, že jste si učinili tak prostomyslnou představu o žádoucí loyaltě československých Němců, a že všecko, co se nekryje vaší strohou formulí, označujete již

podrážděně za protistátnost. Není to vaše vina, nýbrž našich aktivistů, že legální němečtí v tomto státě je redukováno na pouhou jazykovou záležitost; na záležitost určitého kvanta škol, subvencí, státně-zaměstnaneckých posic a dodávek; na věc prostou vši mohutné dynamiky, jakou se šine vpřed uvolněná prasíla. Každý jiný partner našich zemědělců a marxistů by nutně dospěl k téže pohodlné představě o sudetoněmečtí, neboť ještě nikdy nikdo si v politice nečinil svůj úkol obtížnějším a složitějším, nežli jak mu jej stavěly okolnosti a druhá strana.

Ale loyální a státu přátelské němečtí v tomto státě nemusí býti — a už nikdy nebude — tak jednoduché. Ono chce býti, jako takové, politickou individualitou, nejen rádkou podružných „záležitostí“. Vy Češi a republika budete mít s ním co činiti — abych tak řekl — v jiné politické dimenzi nežli dosud. Musíte vstoupit s námi, probuzenými sudetskými Němci, do této jiné dimense a v ní nalezneme syntesu a vyrovnání, o jakém se ani nezdálo konjunkturálním a zájmově motivovaným loyalistům z řad dnešních německých aktivistů. Dovol, abych se učinil srozumitelnějším malou historickou paralelou. S naší republikou to máš jako se švýcarskými kantony před Velkou revolucí ve Francii, za jejich patricijského zřízení. Bylo zásluhou této revoluce, jejímž nositelem byla francouzská menšina ve Švýcarsku, že — byť v přechodné formě helvetské ústavy, ale s trvalými dalšími důsledky — zahájila novou, pokročilejší politickou etapu švýcarských dějin, ve prospěch nejen občanů francouzského jazyka, nýbrž i švýcarských Němců a celé konfederace. Ovšem, že se švýcarští Němci musili vyzouti ze stěvíčků úzce chápaného provinciálního vlastenectví a pochopiti starou ideu Spříšeženectva v podání přizpůsobeném nové době, aby se tato veliká věc podařila.

Milý Václave, i my sudetští Němci pod vlajkou S. H. F. přicházíme naplnit zákon a ne jej zrušit. Přinášíme republice novou, vyšší jednotu — nazvi to třebaš novodobým přemyslovstvím; a dovol, abych Ti tu co nejstručněji vypsál charakteristické rysy toho duchového přínosu, se kterým přicházíme:

1. Především přinášíme totální politickou koncepci proti atomistickému pojetí vaší dosavadní formální demokracie. Vaše stranictví rozkrájelo stát na řadu neorganických složek — řadu, která se stále ještě množí a dále rozpadává; každá částice myslí na svoje dílčí zájmy a vaši mechanističtí státovědci vám namlouvají, že výslednice složek je zájmem celku. Ale to je sebeklam. Jakkpak vyvodíte postuláty na př. pro brannou politiku státu ze složky agrárnícké a dělnické, či dokonce živnostenské nebo klerikální? Z nich můžete vyvodit na př., že mladé dědice zemědělských usedlostí dlužno osvobodovat od vojenské služby, že za války ve zmilitarizovaných továrnách má býti vedoucí důstojník pod kontrolou závodních výborů; že vojenské dodávky se mají zadávat malořemeslníkům spíše než velkým trustům — ale pochybuji, že tyto programové prvky, kterými jest s to

příspěvek k organizaci vojenství atomisovaná demokracie, státu a jeho prestiži prospějí. My jsme proto, aby státní organizace spočívala na celcích přirozených a organicky sčleněných, které jsou samy o sobě dány a osudem k sobě postaveny: a to jsou národní kmeny v sobě ujednocené, které skládají stát jako vyšší společnou jednotku.

2. Z toho už vidíš, jak se díváme my Němci v tomto státě na sebe: nejsme menšinou, neboť početný poměr neznámá nic, jakmile hranice mezi těmito jednotkami je pevně daná a neměnná, a tak je tomu mezi národními kmeny. Menšina má jenom tehdy povinnost býti skromnou a vyčkávavou, jestliže má vyhlídku vzrůst ve většinu. Je-li to však menšina přirozená a nezměnitelná, je-li to celek sám v sobě, má nárok na rovnoprávnost a stejné zacházení; rozuměj, ne jen její jednotliví členové jako jednotlivci, nýbrž ona jako celek, kolektivum.

3. Když rovnoprávnost, tedy stejný politický vliv ve všem všudy. I v nejdůležitějších státních záležitostech? Ano, i v nejdůležitějších státních záležitostech. I ve věcech zahraničně politických? Ano, i ve věcech zahraničně politických. Snad se Ti to zdá příliš náročné, když Ti toto říká Němec, který — upřímně to o sobě pravím — nesdílí plně onoho opovržení vůči dnešnímu režimu v sousedství, jež se stalo v Evropě takovou módou. Ale, Václave, co bys řekl před 15 roky člověku, který by Ti tehdy byl pro republiku doporučoval nejdůležitější vojenskou a diplomatickou alianci s bolševickým Ruskem? Časy se mění. Připouštím, že na orientaci naší republiky by se musilo změnit mnohé, co se dnes zdá jejím bytostným rysem. Ale přestalo býti Polsko Polskem, když se dohodlo s Německem lomeného kříže? A přestane jím býti, jestliže, dejme tomu, svolí ke zpětnému návratu Gdanska a po případě i koridoru k Německu? Mezi naší republikou a Německem není — až snad na nepatrné Hlučínsko — teritoriální sporné otázky. Že by pro tuto maličkost, která ani pro nás ani pro říši není ničím podstatným, mohlo trvat věčné napětí mezi oběma zeměmi? Že by Československo pro ni nedovedlo najít své pravé a sebe důstojné místo v střeoevropské konstelaci? Cožpak naše země nebyly po tisíciletí platným a převýznamným článkem tohoto prostoru, i když jsme se svatou říší římskou německého jazyka neměli žádných sporů, ba hráli v ní důležitou roli?

4. A na konec: Jsme pro „zobjektivisování“ hospodářských otázek v politice. Politika je přeekonomisována. Chceš-li, řeknu: zmaterialisována. Hmota zatamisovala náš politický svět v neorganické střepy; a tyto střepy — strany — zaujímají chtěná a umělá extrastanoviska před každým hospodářským problémem, i tam, kde vlastně k tomu není ani nejmenší příčiny, jen aby vždy znovu a při každé příležitosti ukázaly, že jejich zvláštní a oddělená existence je odůvodněna. — Nedávejmež hospodářským věcem místa více, nežli zasluhují. (Místo, jehož zasluhují, je skrovné a podřízené.) A na tomto místě a v těchto rozměrech řešme je tak, jako když pracuje chirurg. Věcně a objektivně. Věř mi, že věcné a objektivní řešení bude vždy jen jediné.

To jsou, milý příteli, naše hlavní hlediska, jak já se na to dívám. Asi že se Ti toho zdá málo; že se Ti to zdá málo určité a konkrétní. Máš pravdu. Ale my, kteří věříme, že neřídíme světa běh, nýbrž že

jsme ve službě živlů, máme právo býti neurčitější, nežli ti, kdo věří, že vzali milému Pánubohu pořádek věcí z rukou, a že na světě nic nevznikne a nic se nepohne, co oni neudělají anebo nepostrčí.

Ale, ať je to třeba i trochu chimérické; nemůžeš popřít, že to jest nové; a můžeš snad pochybovat, ne však apriorně vyloučit, že to je přínos, který nemusí ohrozit naši republiku; který ji může — dodávám já — posunout do nové polohy; do polohy, o níž věříme, že bude šťastnější, přirozenější a klidnější, nežli je situace dnešní.

Hleď, Václave, připouštím, že jsem Ti v dřívějších svých dopisech napsal o svém politickém smýšlení leccos, co je na křížku s mým dnešním výlevem. Ale nikdy jsem neměl pocit, že píši tak opravdu z nehlubší hloubi svého srdce, jako tentokrát. Myslím, že jsem se našel, spolu se svými ostatními krajany, a v nich. A nikdy jsem Ti také nepsal pravdivěji a upřímněji. Moje duše je taková, jaká jsou moje slova.

Máš na to stisk mojí sudetoněmecké pravice.

Tvůj Erich.

20. března 1935.

II.

Milý Erichu,

především se nestrachuj: poznávám v muži, od něhož jsem dostal Tvůj milý dopis z 20. m. m., svého starého Ericha okamžitě. Opravdu, pořád týž romantik, který létá raději nad oblaky nežli při zemi. Jestliže jsi jindy v té svojí bezpečné odloučenosti od všedních věcí vezdejšího života vypočítával, kolik kalorií poskytne budoucí socialistická společnost svému pracujícímu členu za čtyřhodinovou pracovní dobu; a jestliže mi dnes chceš z této své myšlenkové stratosféry namluvit, že hospodářská otázka — dejme tomu otázka nezaměstnanosti těch sklářů, jejichž děti učíš — se dá řešit objektivně jen jediným a jediným zásahem (neřekl bys laskavě, jakým?), pak je to stále týž Erich, který mně posílá svá politická psaníčka vždycky daleko shůry. Ale nezlob se, milý brachu, za ten kousek ironie. Máš se mnou své zkušenosti, abys věděl, že není cynická. A nyní vážně:

Především jsi mě potěšil tím, že vidím, kterak z Tebe, i když jsi v nové společnosti, mluví duch jednoty naší země. Nemusil's mě ujišťovat, že mi neselžeš. Víím, že bys raději mlčel, kdybys mi nechtěl říci pravdu, která by byla jiná, nežli ta, co's mi napsal. Ty tak opravdu smýšlíš o loyaltě svého nového směru. Všichni, kdož s Tebou jdou v jedné řadě, tak nesmýšlejí. O tom mám svoje dohady. Ale nebudu je namítat proti Tvé thesi. Vždyť Ty mně — přirozeně — netvrdíš, že loyaltita nutně vyplývá z vašeho vyššího nacionalismu, nýbrž že on ji toliko bez újmy připouští.

O státoobčanské loyaltě se toho mnoho namluvilo v prvých letech naší republiky, nežli prorazilo, konečně a bohudík, obecné přesvědčení, že ji je zapotřebí prokazovat skutky. Protože toto přesvědčení tak zobecnělo, nic se nediv, že nové hnutí, které dosud nemělo ke skutkům příležitosti, budí nedůvěru. Že se od něho požaduje, aby svoji státoctvornost ze svého programu vyvodilo podle obecně přístupných zásad logiky — alespoň jako důsledek možný, ne-li jedině nutný — a ne ji jen tvrdilo. Nuže, budíž Ti řečeno ke cti, že Ty's z nemnohých členů S. H. F., jež znám, kteří se o to pokoušejí. Většina jich se jen

zapřísahá a div, že nedokazují svoje katónské občanské ctnosti úředním vysvědčením o zachovalosti.

Ty mě tedy chceš přesvědčiti, že právě S. H. F. hodlá nahraditi „konjunkturální“ a „díličními zájmy“ motivovanou prostátnost dosavadních aktivistů „přínosem, který dá státní jednotě naší republiky nový smysl. Abys tato příliš kulatá slova přece jen trochu zkonkretisoval, podáváš mi analogii ze švýcarských dějin. Erichu, my čeští čtenáři sudetoněmeckých úvah z poslední doby začínáme míti plné zuby té vaší argumentace analogiemi a podobenstvími. To není na nás dělané. Když mi řekne maďarský sedlák na Slovensku, že je pro republiku, protože získal pozemkovou reformou, anebo protože tu pšenice několikrát více platí, nežli za trianonskou hranicí, dívám se sice na toto vlastenectví s rezervou, ale s touto rezervou je mi srozumitelné. Řekne-li mi náš společný přítel a Tvůj krajan Konrad St. z H., že je pro republiku proto, že si zde může v klidu čisti svého Manna, kterého mu v Berlíně spálili na asfaltu, vidím i zde meze tohoto vlastenectví, ale vidím je jasně a číře. Řekne-li mi váš Otto Sch. z D., že sudetští Němci, kdyby v r. 1918 byli bývali odříznuti k říši, by byli jen číselným výrazem, kdežto zde v republice mají své specifické poslání kulturních zprostředkovatelů, jakého by neměli nikde jinde, tedy v tom je logika stejně jasná jako rozehřívající. — Řekneš-li mně ale, že jste loyální tak, jako byli počátkem minulého století loyální švýcarští Francouzi, tož mě v Tvé řeči přesvědčuje jen to, že's poctivý Erich; ale ne Tvoje argumenty. A když mně někdo z vás, koho neznám a o kom nevím, že je poctivým Erichem, začne vykládat, že jabloňová větev, která přerostla zeď cizí zahrady, bude své plody sypati rovnou pod sebe a ne nazpátek obloukem přes zeď ke starému kmeni; a že právě tak sudetští Němci věnují své síly tomuto státu atd. . . pak, milý hochu, mám takových řečí hnedle dost, a jdu se raději podívat na zahrádku, co dělají mé věty.

Ale tedy, Ty jsi pro jednotu naší společné vlasti, jako jsi pro ni byl dříve, nežli Tě schválila ta nová vína; jsi pro ni alespoň potud, že ji pokládáš přes všechny zdánlivé odpory za eventualitu — snad nej-příjemnější — pro své soukmenovce. Věř, že mě to uklidňuje, Erichu. Pro naše přátelství, ale i proto, že z toho vidím, jaká je síla této naší země. Jak patriotism, který k ní chováme, zvládá náš nacionalism, i když tento nacionalism nabývá forem, které by nás mohly rozvésti!

Můj starý Erich ovšem ve svém dopisu apoštoluje, jako vždycky. Apoštoloval rád, dokud se „cítil osamocený“; kterak by neapoštoloval dnes, kdy se cítí atomem masy, pro niž apoštolování jest tolikéž, co nám nenáročným lidem jídlo a pití. Co S. H. Frontler, to apoštol. To jsou ti vyvolenci, kteří naučí nejen své spolunárodovce v sudetských zemích milovati svůj kmen, jako ho dosud tady žádný z Němců nemiloval, ale od kterých odkouknou i čeští lidé, co to jest duch solidárního nacionalismu, v němž se všechny mesnáze řeší samy sebou. Ejhle „přínos“, věno, které z našich sudetských Němců udělá spoluzakladatele státu — reorganisovaného ovšem podle jejich — tak jako demokratickým liberalismem se zasloužili francouzští Švýcaři o moderní konfederaci!

Nuže, o tom přínosu si, Erichu, povíme, až nám S. H. F. rozbálí svůj ideový raneček. Zatím jím jen

pyšně mává nad hlavami a o tom, co je v něm, slyšíme jen nápoředi, zpravidla negativní. „Nejsme bürgerlich. Nejsme rasoví. Nejsme protináboženští“ atd. Co „jsme“, uvidí se asi po volbách, až budeme musit začít s pravidelnou politikou. Mám velké nutkání říci, co tuším: že se totiž z toho ranečku vybalí obsah velmi podobný (s dobovými a kmenovými obměnami ovšem) našemu předválečnému mladočestství. Že by pan Henlein spěl k tomu, býti Kramářem probuzeného národa sudetských Němců? Ukáže-li se to, pak ovšem to znamená, že S. H. F. je pro nás Čechy apoštolem minulosti, po jejímž návratu zrovna netoužíme. Že jest o nějakou tu desítku roků za námi v politickém dospívání. A že éra politického realismu, který by pustil žilou jejich nezřízenému romantismu, na ně teprve čeká.

Nechci nechat bez odpovědi ani ty „nejstručnější charakteristické rysy“ vašeho směru, o nichž mně píšeš. Jsou to opravdu jen vnější obrysy vašeho ranečku, které jeho niterný obsah dávají jen zdáli tušit, ale neprozrazují ho. Hle, co o nich soudím:

1. O té vaší totalitě. K tomu je zapotřebí zase jen vás, německých romantických hlav, abyste konfrontovali „stranictví rozkrájevší stát na řadu neorganických složek“ s „organicky sčleněnými celky“. Kdo by při takové kontraposici nevolil totalitu proti anarchii? Jenže, jaká je skutečnost? Naše stranictví opravdu nebylo takového rázu, aby pro ně nejvládnější zájmy státu, zejména ony oblasti vládnutí, v nichž myšlenka státní jednoty nejvíce se uplatňuje — zahraniční a branná politika — byly zkráceny právě jím. Byly-li něčím zkracovány, byly to nevraživosti a jiné slabosti, klikařské, osobní — ale cožpak neučí nás dvouletá historie nejtotalnějšího režimu v sousední říši, že tyto sabotující protitlaky pracují i tam? Nikoli, politické stranictví jako instituce nezatačilo u nás stát na slepou kolej. Spíše se obávám, že by jej tam postavila vaše politická filosofie, která stát nenadřaduje, nýbrž koordinuje, jako jeden ze „stavů“, jiným společenským grupám: kmenům, hospodářským třídám atd., aniž nám při tom — nechce-li připustiti diktátora, jak se neustále, aspoň pro poměry této země, zapřísaháte — řekla, kdo je bude uváděti v soulad.

Činitelem, který kdy v lidských dějinách jediné dovedl opravdu „totalisovat“, opravdu „gleichsaltovat“ země a národy, býval vždycky nějaký sociální ideál, jestliže jej sdílela a v něj věřila převážná část obyvatelstva. Křesťanství, liberalism, když opravdu vládly duším lidí, byly takovým faktorem. Dnes lidé této víry prozatím nemají, či lépe řečeno, mají prozatím mnoho takových různých věr, které se navzájem potírají. Proti této situaci, která je zkouškou pro nedočkavého člověka špatných nervů, není jiného prostředku, nežli bystře sbírat zkušenosti, kolektivně o nich myslit a je hodnotit, až z této zdlouhavé práce ducha nás všech zase se zrodí společný společenský ideál převážně většiny kulturního lidstva. Bude to zítra, za generaci, později? Je bláhové myslit o tom s hodinkami v ruce. Ale jest ještě bláhovější chtít nahradit tento nezrozený dosud ideál, který přijíti má, nějakým mechanickým surogátem, totalitou ad hoc zorganizované fronty. Je-li tento surogát provázen donucovací mocí, jakou má na př. lomený kříž v Německu, může mít dočasný zevní úspěch, může aspoň pomoci nevolníků a pro ně po-

stavit potěmkinskou vesnici namísto opravdové obce nového řádu. Nemá-li však této exekutivy, jako jí nemá Vaše SHF., nepostaví ani takovou kulisu, a v nejlepším případě dovede nanejvýš na okamžik promítnout bludné karavaně svých věrných mámvou fata morgana neurčitého snu „totální jednoty pro jednotu“. Tím strašněji pak ale procitnutí žíznivých, jestliže fata morgana není oasou. Takto vypadá ve skutečnosti to, co nám SHF. nabízí namísto demokratického stranictví, které — pravda — není žádný ideál; ve kterém je stále nebezpečí bujných novotvarů, ale které alespoň lze vidět, ohmatat, klestit, prořezávat a vůbec pořádat tak, aby bylo slušným nástrojem obstarávání veřejných věcí, i když víme, že není toho času oním spasitelem, na kterého čekáme.

2. Opravdu nejste, vy sudetští Němci, menšinou v tom smyslu, v jakém jí jest na př. parlamentní oposice, která zítra může vyrůst na vládní majoritu. To také nikdy nikdo o vás netvrdil. Celá instituce ochrany národních menšin, kterou máme vtělenou do naší ústavy, vychází z toho, že národní menšiny jsou minority konstantní, které se nemohou státi většinami. Kdyby se jimi stát mohly, nepotřebovaly by těchto garancí, neboť pak by si vybojovaly ve státě volnou konkurencí sil tolik práv, kolik by chtěly. — Že ten stupeň ústavní a mezinárodní ochrany národnostních menšin, kterého se u nás dosáhlo, pokládáte za nedostatečný, a že s vámi si přejí i někteří čeští lidé, aby byl položen výše, nemění niče na podstatě této instituce; na tom, že vychází ze správného, ale ne nového rozpoznání, že národnostní menšiny jsou něco jiného nežli menšiny jen politické.

Že by ale už z této skutečnosti samotné pro národnostní menšiny vyplýval nárok na rovnoprávnost, to se mylíš. Kdyby ČSR byla světem pro sebe, osamocenou planetou, měl bys asi pravdu. Naše republika je však jen článkem evropské organizace států, které téměř všechny jsou národnostně smíšené, představující v tomto koncertu každý především jeden určitý národ, národ většinový. — Pamatuji se, jak jsi mi v jednom dávném dopise, když jsi byl ještě velmi levičáckým intelektuálem, vychvaloval sovětské řešení národnostní otázky. Mám ten dopis po ruce. Napsal jsi tenkrát: „Tak to je spravedlivé, tak to má být: Ukrajinci jsou rovnoprávní s Rusy v Sovětském svazu, ale nejsou rovnoprávní, jsou jen — ovšem že široce — chráněni v Ruské federální republice.“ Dalo by se tedy říci: Němci jsou rovnoprávní v evropském koncertu národů; ale nejsou rovnoprávní, nýbrž jen chráněni v Polsku, ČSR atd. . . . Při čemž, opakuji, jsem velmi pro to, aby tato jejich ochrana byla co největší.

3. Rovněž do toho vašeho zajetí gotických středověkých relikvií za vámi, S. H. Frontisté, nepůjdeme. Jdi k šípku s vaší Svatou římskou říší! Ano, její myšlenku nutno uchovat a oživovat, ale dnes přece nejsme tak středověky provinciální, abychom ji mohli uvězniti mezi Jeseníky a Vogesami. To bylo možno v době, kdy potulný mnich vážil po řadu měsíců cestu mezi těmito dvěma hřebeny. Dnes, kdy ji bystrý pilot urazí v několika hodinách, jest tato prostora těsnou klecí pro myšlenku lidské kulturní jednoty, jež byla základem Svaté říše. Dnes naši Svatou římskou říší jest Společnost národů; a Přemyslovci, kdyby tu dnes byli, by provozovali politiku nikoli

Mittleuropy, nýbrž Ženevy. Naše kurfiřtství jest v tom, že býváme zastoupeni v Radě Společnosti. Tvůj omyl o Polácích Ti nemusím již vyvracet. Vyvrátil jej při hlasování v Radě Společnosti o protiněmecké resoluci onehdy polský zástupce sám. Když Goebbelsova propaganda namlouvá Němcům v říši, zbavivši je nejprve evropského rozhledu, že Poláci pro krásné oči Adolfovy resignují na Gdánsko a koridor, můžeme jen litovati klamané, ne však jim zalívat. Že však Ty si sám dobrovolně nasazuješ brýle mámení, Erichu, — Ty, který můžeš vidět ostatní svět, jestliže jen chceš, — to je, odpusť, nemožné. Stejně jako že si's dal někým namluvit, že mezi námi a dnešním režimem v Německu není sporné otázky kromě Hlučínska. Tato otázka právě není sporná. Sporné jest pro onen režim svobodné Československo.

4. A nakonec to „zobjektivisování“ hospodářských otázek. „Objektivně“ lze snad řešit „hospodářskou“ otázku, kudy vésti novou silnici, zač se má v obci koupit hasičům stříkačka. Ale není „objektivního“ řešení těch velikých hospodářských otázek, o něž skutku jde: jak opatřiti lidem práci, jak roztočit kola atd. Tu každý národ, každé řešení je určováno „subjektivním“ názorem na důstojnost lidské osobnosti. Komu člověk jest jen účelem, tak jako jím mu jest koňská síla nebo kilowatt, bude navrhovat jiné řešení nežli ten, komu je lidský život a lidské blaho účelem samým o sobě. A tito dva se nikdy nesejdou v žádné frontě k definitivnímu a jednomyslnému rozřešení ekonomické reorganizace.

Ti dva — věř, hochu — mohou spolu postavit silnici, a koupit pro hasiče stříkačku; ale pro veliké hospodářské otázky, když ti dva je mají řešit, nebude nikdy nalezen plán, který by jim oběma dával za pravdu.

Hle, to jsou, Erichu, moje poznámky k Tvému poslednímu dopisu. Bude nedočkavě čekat na Tvoji odpověď. Doba pracuje rychle, a Ty jsi obzvláště citlivý k vlivům a změnám, kterými působí na současníky. Nebyl jsem, věř mi, tuze překvapen, sdělením o Tvé nejnovější politické orientaci k SHF. Ale jsem, na mou duši zvědav na to, jak to s Tebou bude ode dneška za půl roku. Neboť to jest, tuším tak obvyklá lhůta mezi Tvými dvěma dopisy.

Sestup k zemi, Erichu. Zde je má ruka. Podržíš-li ji chvíli ve své, stáhnu Tě opět jednou k sobě. Já stojím pevně na tvrdém. Tvůj V á c l a v.

20. dubna 1935.

p o z n á m k y

Svatá aliance 1935

Neostýchejme se nazvat věc tak, jakou skutečně jest. Opakování fráze, že návrat k tak zvaným předválečným aliancím povede k válce, je právě tak nesmyslné jako rčení, že aliance samy vedly před rokem 1914 ke světovému požáru. A dnes máme situaci mnohem jednodušší: počet států, toužících po válce jako po prostředku k dosažení nějakého politického cíle, jest poměrně mnohem menší než skupina států, jež usilují o zachování míru a staťu quo. Konečně dostali jsme se dnes již i přes ono údobí mezinárodní nedůtklivosti a vzájemného klamání vlád, které politickou situaci v Evropě činilo londýnskou mlhou, takže kromě povinnosti máme i možnost říci si jasně a otevřeně, že bez oživení svaté aliance bychom se v Evropě nikam nedostali. Aspoň k pevné organizaci míru, o které

se stále mihvílo, a jež se nikdy na obzoru evropské politiky nechtěla objevit.

Německo nikdo v Evropě neohrožoval obklíčením, jímž Hitlerova diplomacie manévrovala, kdykoliv chtěla rozbit polohu o jednotu západních velmocí. Komplex obklíčení byl vyjadřován v Berlíně. Politika obklíčení by znamenala, že skupina států kolem Německa by aktivní politikou obklíčila Německo tak, že by mu znemožnila nejen všechny pohyby, avšak i všechny normální styky se sousedy, zbavila by ho možností volné soutěže a odsoudila by ho k osamocení, neustupující ani před válečnými prostředky při provádění takového plánu. Za dnešních okolností, objektivně vzato, je situace obrácená. Německo samo vedlo všechnu akci, Německu bylo všechno dovoleno, ono kladlo nepřijatelné požadavky na odzbrojovací konferenci, opustilo tuto novou konferenci míru, pokusilo se zasažit rozhodnou ruku i Společnosti národů. Nikdo proti Německu po celou dobu probouzející se nové politiky berlínských vládních mocí nic nepodnikl. Plané řeči a články, osamocené diplomatické demarše, chabé pokusy o zkrocení probouzejícího se Německa v rámci paktu čtyř velmocí, doprošování se Hitlera, aby se vrátil do Ženevy, to vše nelze nazvat snahami o obklíčení Německa. Proti tomu říšský zákon z 16. března o zavedení všeobecné vojenské povinnosti v Německu byl jistým znamením, že program z Hitlerovy knihy „Mein Kampf“ začíná být uskutečňován. Tu pak jsme konečně, jak se zdá všichni, Francouzi, Italové, Čechoslováci, Belgičané, Rusové i Angličané pochopili, že slovo aliance a podstata tohoto pojmu jsou mnohem příjemnější prvky mezinárodní politiky než evropská válka s probouzejícím se Německem. Pochopení skutečné situace, jež jest obecné, dospělo tak daleko, že nyní bychom v Evropě našli snad jen Dánsko či jiný neutrální, protože příliš přestrašený stát, který by váhal navléknout Německu svěřací kazajku dohody o vzájemné pomoci.

Zatím je nové vydání aliance opravdu svaté. Zásada otevřených dveří pro Německo je brána vážně. Evropa má dobrou vůli ponechat Německu možnost k návratu do evropské politické společnosti. Historie neopomene poznamenat, že německá diplomacie v letech třicátých byla úplně bezduchá nebo úplně brutální, jestliže se německá vláda rychle nezachytí této příležitosti a neuvede svůj poměr k Evropě trochu do pořádku. Neudělá-li tak, riskuje, že moderní svatá aliance bude mít delší trvání, než spolek proti Napoleonovi. Nynější vývoj v evropské politice překonal předsudky proti aliancím.

Konference ve Strese, nedávné porady v Ženevě a nastávající vyjednávání jednotlivých vlád, přinesou upevnění bezpečnosti na třech choulostivých místech Evropy. Letecká dohoda, kterou hodlají uzavřít na základě bilaterálních úmluv Anglie, Italie a Francie, po případě s Německem, ale též — v případě nutnosti — proti Německu, prakticky doplní locarnskou smlouvu. Bude nadále vyloučeno, aby Německo pomýšlelo na možnost výpadu na západě Evropy, kde kromě belgického, francouzského a po několika fémových aférách i švýcarského opevnění bude vojenská letecká aliance držet Německo na uzdě. Bilaterální dohody mezi Ruskem a Francií a Ruskem a Československem, jež se stanou skutkem poměrně brzy, vytvoří základ východního Locarna. Nelze totiž věřit, že by ruská vláda zůstala dlouho u bilaterálních paktů o vzájemné pomoci, podmíněné rozhodnutím Rady Společnosti národů, jež způsobí v okamžiku napadení nejméně 36 hodin ztráty diplomatickým vyjednáváním v Ženevě. Proto nutno předpokládat, že dnešní východní pakt bude rozšířen, a to územně i do hloubky, při čemž chování se Německa věc uspíší, nebo oddálí.

Třetí, avšak v dané chvíli zřejmě nejdůležitější část novodobé svaté aliance jest středoevropská dohoda o zajištění nezávislosti Rakouska. Pro tento pakt nebylo dosud nalezeno vhodné jméno, jelikož dunajský, středoevropský nebo rakouský pakt nijak nevyčerpává skutečné možnosti celého podniku. Nelze předbíhat událostem, avšak nebudeme překvapeni, jestliže slovo aliance najde v středoevropském dorozumění největší své uplatnění. Rakousko, kde nebezpečí německého útoku zvenčí i uvnitř jest největší, dozrálo; je s to, podrobí se pokusům o uplatnění sankcí, o kterých tři čtvrtiny členských států Společnosti národů dosud nechtěly ani slyšet. Dnešní rakouská vláda nazývá, že úloha morčete je sice krajně nepřijemná, ale jediná, kterou Rakousko může dnes v Evropě hrát, chce-li zůstat na živu. To bylo vzato ve Strese i v Ženevě na vědomí, a střední Evropa se brzy dočká uskutečnění prvního kolektivního paktu o vzájemné pomoci, který se zatím omezí na ochranu Rakouska. Opět bude záležet jen na Německu, jak dlouho zůstane tento pakt jen ochranou Rakouska.

Taková se zdá být situace po prvním nepokrytém, vyzývaném porušení versailleské smlouvy.

Tenax.

Nové odsouzení

Resoluce o německém branném zákoně, kterou dne 17. dubna odhlasovala Rada Společnosti národů, byla Německem pochopena jako nová mravní diskvalifikace. Není pochybnosti, že tento mravní osten ať už versailleské smlouvy nebo kteréhokoli pozdějšího dokumentu, který se o ni logicky opíral, dráždí Němce nejvíc. V jejich pojmu „rovnoprávnosti“ se ustavičně ozývá rozhořčení nad tím, že Německo bylo po válce postaveno do druhé řady s vypálených cejchem na čele. Odtud také ten zvláštní rys německé politiky poválečné a zejména dnešní — vzdorování celému světu, uraženost, pocit křivdy a vzbouření. Této „bezprávnosti“ odhodlal se Hitler učinit konec. Jeho výklad je tento: Po šestnáct poválečných let žilo Německo pokořeno a zneprávněno. Domáhalo se všemožnými prostředky, aby z tohoto stavu vybědlo, plnilo smlouvy, hledalo porozumění u svých někdejších odpůrců. Marně. Proto nyní vzalo své právo samo do rukou a usku-tečňuje je bez ohledu na ostatní.

Hitler se domnívá, že tímto způsobem bezvadně ospravedlnil i branný zákon ze dne 16. března. „Völkischer Beobachter“ po nynějším ženevském rozhodnutí napsal:

„Německý národ je přesvědčen, že může bez obav předstoupit před soudnou stolicí nějakého mezinárodního fora, jehož vedoucím heslem je vskutku pouze spravedlnost, aniž se musí obávat odsouzení pro svůj krok ze dne 16. března.“

Je otázka, kde Němci budou toto forum hledat, když v podobě Rady Společnosti národů bylo již nalezeno. Nedá se jistě předpokládat, že by Španělé, Argentinci, Mexičané a Turci, abychom uvedli jen členy rady od Německa hodně vzdálené, byli hlasovali pro resoluci, kdyby se byla přičila jejich právnímu citění. Protože to nejsou přímo sousedé Německa, lze si jistě myslet, že nejednali z pohnutek prospěchu nebo ze zajatosti. To se rozumí, že žádné hlasování samo o sobě nezaručuje pravdy a práva. Ale je projevem právního smýšlení. Jestliže v tomto smýšlení je široký a daleký svět tak podivuhodně sjednocen, měli by se nad tím Němci přece jen trochu zamyslet a zeptat se sami sebe, zdali jejich vláda nechýbala. Nemohou přece zapřít fakt, že západní velmocí byly ochotny jejich zbrojení i úpravu vojenské služby schválit, čili uvést ve skutek ono zásadní uznání německé rovnoprávnosti z prosince 1932, ale že oni nový branný zákon honem vyhlásili, než mohlo dojít k jednání.

Prohlašují-li Němci o hlasování Rady Společnosti národů, že není důkazem práva, můžeme my zase prohlásit o Hitlerových hřmotných plebiscitech, že ony nejsou důkazem práva německého. Už prý se zase kdosi v Německu vyslovil, že by při novém lidovém hlasování o zahraniční politice stálo teď za Hitlerem nikoli 90, nýbrž 99 procent Němců. Kdyby to bylo i plných sto procent, nepřivedlo by to svět z míry. Tyto slavné plebiscity nejsou totiž ničím víc, než odpovídáním na stanovené otázky. Kdo ty otázky stanoví a upravuje? Německá vláda. O kom se lid má vyslovit? O německé vládě. Kdo lid před hlasováním informuje? Německá vláda. Takhle se ovšem lehko hlasuje. Nechte slyšet i druhou stranu, zaveďte svobodný tisk, zaručte kritiku vládních rozhodnutí a potom dejte hlasovat. Potom by patrně svět dal na vaše hlasování trochu víc než dává teď.

Právní myšlení hitlerovců je skutečně podivuhodné. Nej dřív s velkým důrazem prohlásili, že od teďka si budou dělat, co sami budou chtít, praštili dvěma odzbrojovací konferencí a Společnosti národů, a teď žalují na celý svět, že jim křivdí. Tohle je, jak každý uzná, trochu těžká rozprava. Z. S.

Velká doba — malé strany

V politických stranách jest v těchto dnech velmi živo. Nejvíce práce a největší trápení mají ti, kdo sestavují kandidátní listiny. Jak to udelat, když kandidátů je na tucty a zvolitelných míst v každé župě i u větších stran je jen několik? Při posledních volbách jsme nevěděli, do čeho jdeme. Nevěděli jsme o hospodářské krizi, nevěděli jsme, co se bude dít v celé Evropě. Dnes víme, resp. bychom měli vědět, v čem jsme. Z toho by plynula povinnost vyzbrojit se a připravit co nejlépe pro každou eventualitu. Položme si otázku: sestavují politické strany opravdu v svoje kandidátky opravdu pod tím zorným úhlem, aby příští parlament měl k dispozici nejlepší síly, které mohou v politických stranách sehnat? Sotva na tuto otázku možno dáti odpověď kladnou. Jako při posledních volbách, tak i před letošními volbami rezervují se mandáty pro různé okresní veličiny, které

sice mají zásluhy o organizaci strany, ale které pro funkci zákonodárce se vůbec nehodí. Lidem, kteří selhali, se ponechávají mandáty dále, jen proto, že je měli až dosud. Ponechávají se mandáty lidem, kteří neměli co říci již v tomto parlamentě, a kteří tím spíše nebudou chápati smysl doby v parlamentě příštím. Zdá se, že politické strany se dívají na situaci velmi klidně a optimisticky a že jejich hlavní zásadou jest: nějak bylo, nějak bude. Bolesti minulého parlamentu z velké části souvisely s průměrností a podprůměrností poslaneckého a senátorského materiálu. Slyšeli jsme na př. velmi často, jak senát si stěžoval, že nemá autority, že nikdo nedá na jeho mínění. A dnes jsme svědky toho, že politické strany posílají svoje lidi do senátu s vědomím, že je posílají na trvalý a zasloužený odpočinek. Kdyby si politické strany prošly pořadím kandidátů, na kterých se po velkém tahání jakž takž dohodly a kdyby si položily odpovědné otázky: dáváme na čelná místa kandidátek skutečně lidi, kteří mají schopnosti býti dobrými zákonodárci, musily by si doznati, že u většiny kandidátů tomu tak není. Nad potřebou, aby do parlamentu přišli lidé s velkým obzorem, vítězí stranický obzor. Odměňují se lidé za vykonané služby; lidem, kteří už mají mnoho funkcí, se přidává funkce zákonodárce jako cetka, která má dodat lesku funkcím předchozím.

V. G.

Stranická byrokracie

V Liberci prohlásil Konrad Henlein, že sám nebude kandidovat a že se postará o to, aby mandáty, které dá jednotlivcům jeho hnutí, nebyly zaměstnáním. Henlein dobře vycítil, co se lidem nelíbí. Veřejně mínění jest zaujato proti politickému profesionalismu a proti stranické byrokracii. Jest těžko dokazovati veřejnému mínění, že politický profesionalism sám o sobě není nic zlého a špatného. Povaha demokratické politiky vede k nutnosti politických profesionálů. Záleží na tom — a v tom je jádro věci — zda tyto političtí profesionálové dělají svoji práci dobře. Politika jest tak složitou věcí, že se nevystačí jen s politickým amatérstvím. Je možno a nutno, aby lidé se politické práci věnovali jako svému životnímu a existenčnímu povolání. Není hanou, vydělává-li si někdo svůj chléb z práce politické. Směrodatné jest, jak svoji práci dělá.

Strany před volbami se tvářily tak, jako by svoje parlamentní delegace chtěly radikálně omladit. Mnoho mladých lidí do parlamentu však nepříjde, zato vidíme, že jednotlivé strany posílají do parlamentu více svých sekretářů, více lidí na straně závislých. Nemusí jíti vždy o bezprostředního zaměstnance strany. Může to býti zaměstnanec odborových organizací. Jest přirozeno, že tyto lidé tam, kde by šlo o rozhodnutí, mají-li hájiti zájmy voličů či mají-li jíti s vedením strany, jehož postup ne vždy musí se krýti s míněním voličů a příslušníků strany, přikloní se spíše k vedení strany, na němž jsou existenčně závislí. Byrokratisace politických stran jest na postupu. Pro politické strany bude to znamenati zjednodušení práce. Parlamentní politiku strany budou dělat zaměstnanci strany. Tato byrokratisace politických stran nutně povede k jejich ustrnutí. Bude-li i parlamentní delegace v rukou lidí závislých na politických stranách, bude snadno možno umlčeti ty, kteří, i když mají svoji stranu rádi, nejsou ochotni spolknouti vše, jak se jim to podává. Již dnes ti, kterým jde o to, aby se v politických stranách více mysli, uvažovalo, narážejí na odpor stranické byrokracie. Stranická byrokracie má zájem na tom, aby ve stranách byl svatý pokoj. Zejména v socialistických stranách je tato byrokratisace strany věcí, kterou by se měly socialistické strany zabývatí poněkud vážněji než desud.

V. G.

Komu udělit Nobelovu cenu míru?

Do konce května budou podávati různé světové korporace presidentu Nobelova komitě v Oslo návrhy, kdo by podle jejich názoru měl obdržeti Nobelovu cenu za to, že se zasloužil nejvíce o světový mír. Které korporace tyto návrhy smějí předkládati, je předem určeno ve zvláštních stanovách komitě. Kterí kandidáti smějí býti navrhováni, o tom zvláštní stanoviny napsány nejsou, a nestojí také nikde psáno, může-li Nobelovu cenu míru obdržeti jedině některý obecně uznávaný reprezentativní politik některého z velikých států evropských, či může-li toto vyznamenání připadnouti i pouhému spisovateli o mír zasloužilému, nebo snad dokonce jen pouhému publicistovi či pouhému novináři. Přes to přese všechno můžeme klidně očekávati, že Nobelova cena míru i letos potvrdí pouze něco, co už dávno známe, a odmění nějakou zásluhu, o níž je

stejně málo možno pochybovati, jako o tom, že, polijete-li si kalhoty inkoustem, zůstane na nich skvrna. Nobelova cena míru nepřinese překvapení; je to pryč lepší, poněvadž, přinesla-li Nobelova cena literární kdy nějaké překvapení, bylo to vždycky překvapení jen nepřijemné. Nobelova cena míru se tedy neudělí mírovému neprofesionálovi ani nijakému mírovému outsiderovi; neudělí se tudíž ani Carlovi von Ossietzky, třebaže o to po druhé usilují muži, kteří mají jména jako Wickam Steed, Romain Rolland, Upton Sinclair, Arnold Zweig, Lion Feuchtwanger, Thomas Mann a podobná.

Rozvázná komise v norském hlavním městě neudělá čin tak nerozvázný, aby cenu míru udělila muž, jenž býval účinným pacifistou už před válkou v císařském Německu, jenž po zhroutilí monarchie organizoval v letech 1920—1923 v Berlíně ony obrovské manifestace „Nikdy vě válka...“, jenž v listech jako „Das Tagebuch“ a jako šéfredaktor „Weltbühne“ se bil s odvážnou nekompromisností za mír, — jenž se nebál demaskovati v Německu ministerstvo vojenství a dokazovati mu soudně, že vědělo o fémových vraždách a trpělo je shovívavě, — jenž se nebál ve svém listě odhaliti, že německé ministerstvo dopravy má tajnou sekci leteckou „M“, která chystá tajně vojenskou výzbroj, — jenž odhaloval tajná zbrojení, jenž s drzým čelem stál proti lipskému vrchnímu soudu, jenž už tehdy proti právu proti němu vynášel politický rozsudek, jako proti obránci demokracie a zastánci poctivého dodržování mírových smluv, — jenž se dal žalovati berlínským ministerstvem národní obrany za to, že pravým jménem nazval válku vražděním. Odvážil se tehdy tvrdit v Německu, nad něž už se ukládal předhitlerovský soumrak, před státním soudem, že válka neznamená nic heroického, nýbrž že přináší lidstvu jenom hrůzy. Když předseda soudu namítl tehdy (citujeme z protokolu):

— Es kann jeden Tag der Fall eintreten, dass der Soldat wieder in die Lage kommt. . .

— . . . Zu morden, wollten sie sagen, Herr Vorsitzender. . .

— Nein, das wolte ich nicht sagen, sondern Menschen zu töten. . .

Ossietzky bohužel neměl tolik právnického citění, aby odstíňoval tak jemně nuance mezi dvěma pojmy, a odsuzoval zkrátka zprovozování lidí se světa. Když při tomto pamětném procesu za plamenné řeči státního zástupce náhle za znela zdola na ulici řízná hudba pruského vojenského marše, dovolil si Ossietzky ještě poznámku, že tu „pan státní zástupce patrně poznal hlas svého pána“. To mu ovšem nedalo oblihy. Ossietzky byl odsouzen na 18 měsíců do žaláře pro „špionáž“ za to, že jako odpovědný redaktor kryl článek jiného autora ve svém listě uveřejněný. Dostal se sice ještě před vánoce roku 1932 na chvíli na svobodu a na své místo šéfredaktora, když však byl dne 27. února 1933 uspořádán v Berlíně onen pamětný ohňostroj s iluminací říšského sněmu, když se obloha ozářila rudým svitáním Třetí říše, byl Ossietzky hned první noci zatčen; mohl sice ještě včas odjet do ciziny, odmítl však rady svých přátel, ačkoliv věděl, co ho očekává.

Ze zpráv jeho spoluvězňů, kteří se z citadel a koncentračních táborů dostali na svobodu, víme jen to, že byl uvězněn ve sklepích, že jeho zdraví je podlomeno, že nejosvědčenější muži S. A. ze slavných „Mordsturmů“ ho bili a týrali, protože přes svůj čistě „arijský“ původ pro ně každý pacifista byl zásadně také „Judensau“. Zakoušel, ačkoliv nemocen, execírky na vězeňském dvoře, celé protokoly vyšly již tiskem o tom, jak mezi všemi kamarády musil zakoušeti nejvíce zejména on v koncentračním táboře sonnenburském, kde po celou noc bylo slyšeti křiky týraných obětí. Svědci prokazují, kolikrát byl surově zbit za to, když přišel z Anglie lístek od jeho dcery, jak se s ním nakládalo za těžkých prací v rašeliništích. Duševně zůstal nezlomen, nevydal žádné prohlášení, které by Třetí říše byla tak ráda od něho dostala, neodvolal svůj pacifism a svůj odpor proti tomuto systému, tělesně však hyne stále více.

To není parádní representant pro velikou mírovou cenu; člověk, jenž svému zápasu pro mír obětoval všechna svá léta a celé své zdraví, jenž kdesi v Meklenbursku v noci mrzne a ve dne píchá rašelinu, to není vhodný kandidát pro rozvázná Nobelovo komitě v Oslo. Nesdílíme proto víru Ossietzkého politických a literárních přátel celého světa, že se jim podaří získati pro tohoto opravdového bojovníka za mír onu cenu, kterou by si zasloužil spíše nežli kdo jiný. Oslští otcové jsou příliš opatrní, aby si pohněvali dočasně representanty některého národa vyznamenáním jejich odpůrce a jejich vězně. Celá kampaň, která se pro toto vyznamenání Ossietzkého vede, zdá se nám předem ztracená.

Jiná kampaň však ztracenou není: kampaň, která by se dnes už předem obracela na příštího oficiálního nositele letošní Nobelovy ceny míru. Kampaň, která by propagovala myšlenku, aby kdokoli bude velkou cenou norského továrníka na dynamit letos odměněn, vzdal se jí sám dobrovolně ve prospěch Carla Ossietzkého. Kampaň, která by znovu a znovu ukazovala na to, že pro každého politika nebo spisovatele, jenž bez rizika a v bezpečí hlásá ideje, je za ně svým státem placen a svými nakladateli honorován, je jaksi zinantním ponechat si jako protikandidát Ossietzkého tu cenu, kterou by celý kulturní svět Ossietzkému z celého míru na celém světě z toho, aby Nobelova cena míru nebyla jen chladnou dekorací na prsou, nosících desítky dekorací jiných, nýbrž aby se stala skutečným bojovným prostředkem míru, provokativním prostředkem míru, útočným prostředkem míru. Postoupí-li letošní laureát Nobelovu cenu míru Carlu Ossietzkému, ukáže tím, že proti surovosti politické diktatury, která se špinavě mstí na čistém člověku za to, že se zastával poctivého jména svého národa a demaskoval ty, kteří lstivě porušovali jeho mezinárodní závazky, — že proti hrubému násilí koncentračních táborů a proti nejdokonalejší organizaci brutální přemoci je možno na tomto světě prosadit vítězný manifest ducha a ideje.

Red.

politika

Bedřich Pilc:

Výrobce Odolu může poučit demokraty

(Zázraky propagandy. II.)

Předchůdce Adolfa Hitlera.

Nejdůležitějším předchůdcem Adolfa Hitlera byl beze sporu onen muž, jenž pochopil, že reklama sama o sobě je důležitější než jakost výrobků. Tento předchůdce Hitlerův neobchodoval umocněným nacionalismem, nýbrž jenom ústní vodičkou. Onen muž přijal za svou už celá staletí známou skutečnost, že vypláchnutím úst pitnou vodou, do níž je přidáno něco máty peprné a něco jiných neškodných chemických prostředků, se docílí na určitou dobu vonného dechu. Jeho vlastním vynálezem je obrovské reklamní tažení, které vypracoval v takovém rozsahu, jak ho střední Evropa do té doby nepoznala. Celým množstvím cílevědomých útoků na pozornost spoluobčanů se mu podařilo dopomoci opravdu ke světové slávě svému výrobku, jenž nebyl ničím jiným než obyčejnou pramenitou vodou s přísadou máty peprné. Výsledkem jeho kampaně bylo, že člověk z kteréhokoliv konce světa si zcela automaticky vybavil jméno jeho výrobku, jakmile jen mu přišla sebezvдалenější představa, že by si měl vypláchnouti ústa. Muž, jenž přišel na toto důmyslné spojení pramenité vody, máty peprné a reklamní propagandy, stal se ovšem bohatcem, ohromným bohatcem, takže si dokonce mohl dovolit nadále vystupovati jako vychovatel lidstva a jako bojovník za pokrok hygieny. Když zemřel, zanechal po sobě v několika milionech hlav svých spoluobčanů jméno svého výrobku jako věčný pomník. Nemluvíme o tom, že mu kromě toho byl postaven i skutečný pomník z mramoru. Tohoto pomníku si totiž plně zasloužil, jsa mistrem psychologické strategie, což znamená, že měl stejný druh nadání, jako jiní slavení vojevůdcové světových dějin. Tento případ má daleko širší význam v dějinách lidstva, význam, jenž přesahuje působení ústní vodičky.

Tento mesiáš ústní vodičky má jednu zásluhu: měl odvalu po prvé překročení hranice slušnosti, s nimiž se do té doby počítalo při vychvalování ústní vodičky, měl dobyvatelské sebevědomí, byl imperialistickou povahou, která se

nedala ničím zastráhati. Protože nebyl ani plachý, ani úzkostlivý, nestal se jen pionýrem vyplachování úst, nýbrž i pionýrem nových metod, jak působiti na davy. Jeho propagandistické kampani se podařilo způsobiti určitou změnu v mozku lidstva: ačkoliv nezpůsobil válku, ani revoluci, podařilo se mu přece soustřediti na sebe na určitou dobu určitou malou část lidského myšlení. Tím učinil opravdový skutek, razil nové cesty na poli praktické psychologie. Dosáhl obrovského úspěchu proto, že se první vážně zamyslel nad podstatou a užitečností reklamy.

Básník H. G. Wells filosofuje o reklamě.

Anglický romanopisec H. G. Wells vzal si podobnou myšlenku za základ jednoho ze svých nejzajímavějších a naší době nejbližších románů s titulem: „Svět Williama Clissolda“. Ukazuje v něm, jak myšlenka na využití reklamy v člověku nejprve vyklíčí, pak roste a zmocňuje se ho celého. Uvědomujeme si při tom, jak podivuhodný je tento zjev, jehož jsme si předtím skoro ani nepovšimli, zjev, který se nám stal zcela samozřejmým. Wells tu rekonstruuje a zobrazuje s velikou plastičností zrození reklamy z ducha dvacátého století, proces, jenž se odehrává před námi již několik desítek let, aniž jsme mu věnovali dostatečnou pozornost.

Tento román líčí osud dvou bratří z anglické společnosti, z nichž jeden si zvolil zcela nezvyklé povolání: stane se odborníkem v reklamě. Jeho cílem není jen vydělávati co nejvíce peněz, nýbrž především ho láká osvojit si kouzlo davové sugesce, naučiti se jeho metodám a chce je zdokonaliti. Tento pan Clissold navštívil jednou v devadesátých letech minulého století se svým bratrem výstavu technických vynálezů. Vystavené předměty nejsou nijak nevidané. Při pohledu na různé drobné užitkové předměty však v myslí páne Clissoldově počíná klíčiti myšlenka o vzájemném poměru techniky a propagandy, myšlenka, která se nám dnes zdá naprosto samozřejmá. Rekne si: „Mělo by to nějaký smysl vynalézati nové věci, kdybychom nepřinutili současně lidi nějakým způsobem k tomu, aby jich skutečně používali? V žádné věci nejsou skryty peníze, nepřesvědčíme-li veřejnost o její užitečnosti. Pro všechny tyto nové věci je třeba napřed získati odbyti. Je třeba lidem vštípit, že jich nutně potřebují. Čím je toho možno dosáhnouti? Jedině reklamou. Reklama však dosud vězí jen v dětských střevíčkách, je třeba ji rozvíjeti . . .“

Pan Clissold je od té chvíle přímo posedlý touto myšlenkou: vymýšlí si, jak by měly vypadati nejpůsobivější inzeráty, vynalézá nové způsoby veřejných oznámení a hledá nejúčelnější metody reklamní. Najde spojení s továrnou na hodinky: jeho metodám se podaří dopravit statisíce Miltonových stříbrných hodinek do kapes svých spoluobčanů. Tento úspěch je pro něho úplným osvícením. Od toho okamžiku vidí svůj životní cíl v tom, probouzení v lidech touhu po zboží, po němž až do té doby ani trochu netoužili. Vidí svůj cíl v tom, upozorňovati své spoluobčany na to, že kterékoliv předměty denní potřeby jsou bezcenné, nejsou-li opatřeny právě ochrannou známkou toho či onoho výrobce.

Clissold však se neuspokojí tím, že propaguje Miltonovy stříbrné hodinky. Chtěl by se přesvědčiti i o tom, vykonávali svou práci nějaký užitečný společenský úkol. Dospěje k názoru, že jeho funkcí je, přispívati při přetváření společenského života, „pomáháme k tomu, aby se uskutečnila syntéza, aby na místě dřívějšího roztržitého a beztvárného individualismu dospělo lidstvo ke sjednocené a plánovité spolupráci“. Od těchto myšlenek dospívá Wellsův hrdina rychle k poznání, že reklama je druhem davové sugesce, jejíž pomocí je možno dosáhnouti hlubokých převratů nejen v životě hospodářském, nýbrž i v životě celé společnosti.

Proroctví, které se osvědčilo.

Pan Clissold si uvědomil, že reklama působí stejně účinně, ať propaguje předměty lidstvu prospívající, nebo předměty lidstvu škodící. Může se tedy reklama státi i nebezpečnou. V Anglii bylo tehdy stejně jako dnes u nás rozšířeno obrovské množství patentních léčivých prostředků, fantasticky účinných léků, které způsobují vzrůst nejbujnější křtice i na dočista holé lebce. Tyto prostředky byly ovšem vychvalovány obrovskou reklamou. Protože tyto léky jsou bezcennými, dochází pan Clissold k velice puritánskému a morálnímu patetickému názoru, že hlas reklamy je hlasem božím, a že je naší povinností bdít nad tím, aby její hlas zněl božsky, pravdivě. Všechna reklama má podléhati kontrole státní reklamní společnosti a každé zneužití reklamy má být stíháno státním zástupcem.

Tato potřeba jakési ústřední kontroly nad reklamou se nám ujasňuje zejména dnes, kdy reklama se svými sugestivními propagačními metodami přešla s pole obchodního na pole politické. Tato kontrola bezohledné reklamy, propagující šíření duševních jedů mezi nic netušící naivní čtenáře, odběratele novin a prochazěče po ulicích ukázala se nezbytnou zejména teď, kdy mistři demagogie ve spojení s reklamními šéfy, kteří pracovali dříve pro veliké berlínské obchodní domy, počali těmito clissoldovskými propagačními metodami šířit ideologii Třetí říše.

Politická propaganda, kterou dnes provozuje Německo, a která novým pánům dopomohla k moci, není totiž nic jiného, než plánovitě užití moderních reklamních triků ve stranické politice. Pan Clissold ve své bystrozrakosti již podobné využití reklamy sám předvídal, když dospěl k názoru:

„Uplatňovali jsme svou metodu dosud na prodeji hořčice a automobilů, na samých vedlejších věcech. Je čas, abychom ji použili pro věci důležitější. Co je reklama? Reklama je výchovou, je moderní výchovou, není o nic více a o nic méně. Školometi a profesori se daleko přeceňují. Myslí si, že oni jediní tu na světě mohou lidi něčemu naučit. My je naučíme desetkrát více . . .“

Na tomto místě přechází náš hrdina ke kritice nejrozmanitějších druhů vyučování a působení na lidi s hlediska reklamy.

„Čím je vyučování ve škole ve své podstatě, podíváme-li se na ně přesněji? Není to nic, než starožitná a primitivní reklama, která se tu dělá ústně mezi čtyřmi stěnami. Takový učitel, jenž tu řve ve třídě, je dnes vlastně stejně překonanou věcí, jako prodáváč, jenž vyvolává zboží na ulici.“

„Čím bylo dvanáct apoštolů? Byli lovci zákazníků, nesháněli nic než zákazníky. Obchodní artikl, s nímž cestovali, byla spása duší. Byli to cestující, kteří zaváděli novou obchodní branži. Proč se Pavel ujal slova v Athénách? Protože neměl megafon. Zázraky, které apoštolové prováděli, to byly lahvičky na zkoušku. Reklama, nic než reklama, tenkrát stejně jako dnes. Co znamená křížifix, stojící na rozcestí? Reklamu pro křesťanskou víru. A co dělají všichni křesťanští kněží? Reklamní tažení. Je třeba k lidem mluvit, je třeba jim říci všechno. Jinak by nemohla lidská společnost existovati.“

„Ti chlapi na universitách si namlouvají, že člověk má sedět v koutku s opovrženým úsměvem, když tam venku někdo tropí povyk. Má-li však někdo myšlenky, jak zlepšit svět, musí je lidem vysvětliti. Musí dokázati, aby lidé po jeho myšlenkách toužili a musí ukázati, jak se svět dá zlepšiti. Pak je možné, že si lidé u něho jednoho dne objednájí takovou tisíciletou říši, stejně, jako si dnes objednáví určité radiolampy, holicí nožičky nebo jiný meřák. Nezáleží na předmětu reklamy, jde jen o její metodu.“

Stejně začínal i Hitler: jenže mu tehdy nešlo tak o zlepšení světa, jako o zlepšení jeho nevalného postavení. Máme dnes my právo vzdáti se těchto metod, chceme-li hlásati učení uslechtilější a lidštější? Máme právo se vyhýbat podobné propagandě, protože je „sprostá“?

„Má-li moderní reklama na sobě něco ‚sprostého‘, je to jen vlivem toho, že se zabývá tolik pilulkami, mýdlem a brakem na

vzrůst vlasů. To je však jen přechodné vývojové stadium. Který člověk, která třída, které náboženství nechce dělati reklamou, nemá schopnosti k životu. Ukazují, že nemají sami víry v sebe. Chtít existovat a nijak svou existenci nepropagovati, to je ještě horší než sprosté.“

Propaganda pomáhá při porodu.

Výmarská republika německá zašla na svou vnitřní slabost. Snad by se jí však bylo podařilo po určité době, jako se to podařilo republice francouzské, nabýti po nejhorsích dobách nejistoty zase nových sil. Její odpůrci však si na ni ukuli nejnebezpečnější zbraň: propagandu. Jejich propaganda měla daleko větší cenu v boji než tisíc strojních pušek a vrhačů plamenů. Pumpy, která vrhala, nezasahovaly jen budovy nebo zdi, nýbrž zničily celou stavbu demokratické civilizace v Německu. Zasáhly německou demokracii na tom místě, na němž byla vybudována a kde i po prohraných zápasech bylo třeba znovu upevňovati její základy: propaganda zničila německou demokracii v mysli milionů německých lidí. Snad tento názor vzbudí u leckoho podobný odpor, jaký vzbudila v románu Wellsové řeč jmenovaného pana Clissolda na banketu londýnských reklamních odborníků, když pravil:

„Nám a jenom nám naslouchá ucho světa. My rozhodujeme o tom, co má vejti ve známost, a co nikoliv, co má existovati a co ne. My můžeme vychovávat, nebo přivést ke zkáze. My můžeme chváliti dobré a odstraňovati špatné. My, lidé reklamy, můžeme býti filosofem, vůdcem a přítelem dobrého člověka . . . Příklad-li někdo na nové myšlenky, nemá veliký dav lidí možnost hned se s nimi seznámiti. Nové myšlenky neproniknou až do davu, jsou zadušeny myšlenkami starými. Až přijde někdo, kdo promluví k davům správné slovo, až někdo vyvine vážné úsilí, pak teprve se počnou porodní bolesti, pak teprve je čas, aby přišli mužové propagandy a mužové reklamy, kteří při tomto porodu přispějí ku pomoci. Jejich úkolem je, aby se chopili věci a přivedli na svět nový pořádek.“

Tyto myšlenky páně Clissodovy a myšlenky páně Wellsovy se zdají naprosto samozřejmé a logické. Reklama je tu, je třeba jen využití jejich zkušeností a s její pomocí je možno získati novou vládu nad lidstvem. Chce-li někdo dosáhnouti porozumění u velkého davu a naléztí straníky, musí dokonce těchto metod nezbytně využití. Proč se tomu vážní lidé podnes však vyhýbají? Anglický ministerský předseda Baldwin promluvil před nedávnem o „nezdravé“ politické propagandě, které podléhá část anglického národa. Mínil tím patrně anglické fašisty. Nevyjádřil se však jasně o tom, nelíbí-li se mu obsah jejich propagandy, či metody jejich reklamy. Je pravděpodobno, že anglický státník chtěl projeviti nechuť proti politickým heslům, proti nemotorné jednoznačnosti demagogických frází, proti celé té soustavě zjednodušení a ohloupení, která je předpokladem jakéhokoliv působení na široké davy. Snad z něho promluvila jeho láska k jemnosti a k duševní samostatnosti, jeho nechuť ke hrubému zevšeobecnování, jeho individualismus, mající zálibu v duševním postoji, vlastnosti, které si Anglie valnou měrou do dneška zachovala. V tomto Angličanovi vzepřel se aristokrat proti demagogům.

Tento protiklad se objevuje v celém našem kulturním životě. Se stejným rozparem setkal se jednou Masaryk: píše o demagogii na jednom místě své „Světové revoluce“ a přiznává se tím, kolik musil sám překonatí předsudků, nežli se dopracoval ke zdravé lidovosti a k onomu prostému způsobu mluvy, jehož je třeba při politické agitaci. Masaryk označuje tyto své předsudky „intelektuálními“, předsudky člověka, který je zvyklý na akademický a theokratický ko-thurn. Na jiném místě mluví Masaryk o tom, že spisovatelé, kteří odmítají jakoukoliv formu demagogie, příliš lpějí na přežilých aristokratických formách. To všechno ukazuje, že v Evropě existuje kulturně-politická tradice, která přímo od-

mítá demokratické približovanie k ľudu, tradície, ktorá podnes se ve vyšších spoločenských vrstvách udržuje. Projevom oné tradície je ostatné i ono obvyklé podceňovanie filmu, rozhlasu a večerníku, ktoré niektorí vzdelaní ľudia tak rádi dávajú na jevo.

Tito ľudia sú zvyklí na iné metódy propagačné. Oni sú potomky oných vzdelaných stredovekých vrstevníkov, ktorí mali pro sebe vyhrazenú latinu jakožto reč vzdelanců, ktorí si zakládali na tom, aby se stýkali jenom sami mezi sebou, ktorí rozhodovali o všetkých veciach veľkej politiky. Mezi podobnými ľuďmi nemelo ovšem úspechu podnikati propagandu obhrubými metódami dnešnej reklamy. Způsob, jak působiti na politiku, musely býti voleny individuálne. Způsob, jak upoutávati tyto vzdelané lidi, vyrostlé ze starých tradícií, musily býti voleny podobným spôsobom, jak to činil jeden veľký propagandista ve službách svého malého národa za dob světové války.

Propagandista Masaryk.

Masaryk zdůraznil, že v psychologii propagandy je třeba dbáti jedné věci: Člověk si nesmí mysliti, že si získá stoupence pro politický program energickým a nadšeným jeho hlásáním a vysvětlováním jednotlivých bodů. Jde o to, probuditi u lidí o naši věc zájem, lhostejno čím, třeba také nepřímým. Je třeba mluvit o tom, co druhého zajímá: o umění, o literatuře a pod. Myslivci lidé se dají politickou agitací často spíše odraditi a zůstanou nepřesvědčeni. Někdy stačí pronésti při vhodné příležitosti jedinou větu. Zejména v soukromých rozmluvách je dobře varovati se přílišné obsírnosti. Podobná propaganda musí ovšem míti za základ vzdělání, rozhled politický a společenský, takt a znalost lidí. Rozumná a poctivá propaganda, jak Masaryk dále požaduje, má býti podporou rozumné a poctivé politiky. Je omylem domnívati se, že propagátor musí všechno své vychvalovati. To dělají jen průměrní obchodní agenti. To dělají i nadprůměrní němečtí demagogové, bylo by možno doplniti. Podle Masaryka musí býti propaganda poctivou, poněvadž přehánění a lži v ničem neprospívají. I u nás se našli jednotlivci, kteří viděli v politice umění, jak lidi napalovati, a kteří se snažili rozšiřovati vlastenecké nepravdy . . .

Od té doby, kdy Masaryk napsal tuto větu, byly ovšem v onom umění, jak napalovati lidi, učiněny hrozné technické pokroky. A nikdo se nenašel, kdo by jim to, jak Masaryk na onom místě praví, „zarazil“.

Masaryk příkládal velikou cenu veřejnému mínění a proto se obracel zejména na jednotlivce, kteří měli styk s veřejností, jako na spisovatele a žurnalisty. Sám však nejednou zdůraznil, že je třeba užívatí naprosto jiných prostředků, kdykoliv stojí člověk tváří tvář k davu. Masaryk vypráví, že sám před válkou se dosti často stavěl proti fangličkářství, že však se v Americe o tom přesvědčil, že v této věci přehnal. Na cestě s průvodem v Chicagu vzpomněl si Masaryk na výrok známého anglického hlasatele Spurgeon, jenž prohlásil, že by se třeba postavil na ruce, kdyby tím upoutal pozornost k nějaké dobré věci.

Masaryk vyslovuje tuto myšlenku jen tak mimochodem a poněkud stranou. Je to však stejná myšlenka, kterou najdeme i v románě Wellsově. Ve chvíli, kdy však jde o to, upoutati celé davy, nezbyvá nic jiného, než uznati tyto zákony Le Bonovy a chovati se podle nich, a nezapomínati, že Hitler získal tak obrovské převahy jedině ovládnutím těchto propagačních zákonů. Masaryk sám poznal, že propagační metody lidí, kteří se stavějí na hlavu, aby upoutali pozornost, není možno nazvati zcela poctivými, ani zcela rozumnými. Přece však se zdá, že lidé, jakmile vystupují v davu, nemohou snésti pohled na rozum a že všechno, co je lo-

gické, je jim naprosto lhostejným. I rozum musí se převlékati, aby byl respektován: a šaty rozumu nesmějí býti dnes o nic méně pestré, ani o nic méně nápadné než šaty bláznovství, které se vedle něho vypíná.

Antipatie kultivovaného a jemně vzdelaného člověka proti velikým davovým akcím je jistě hodna úcty: je symptomem smyslu pro svobodu. A přece se nesmí přehlížeti, že davy dnes se vyznačují oněmi protiindividualistickými vlastnostmi, jež charakterisoval Le Bon a že davový člověk, jenž vstoupil dnes na jeviště času, je složkou, bez níž není možno vyřešiti žádný početní úkol dneška.

Věk pro demagogy.

Tyto davy se dostaly dnes rozmanitými vlivy do zvláštního stavu vzrušení a zvýšené podmanivosti. Prostřednictvím filmu, rozhlasu a večerníku účastní se davy všeho světového dění, jsou v trvalém neklidu, ustavičně na ně doráží proud velikých i nepatrných událostí. Zatím se stává jednotlivec stále pasivnější. Všechno se mu přináší na stůl už hotové: zprávy, myšlenky i umělecké výkony. Až jednoho dne se jeho zatlačená aktivita vzburí a exploduje na politickém poli, tím větší silou. Zdá se, jako by všechno jenom čekalo na tento okamžik, jako by elektrická jiskra měla nakupené výbušné látky přivesti k výbuchu.

Zijeme v době, kdy politická demagogie nalézá zase jednou tak plodnou půdu, jako ji dávno už neměla. A není divu, že každý, kdo si uvědomuje tyto znaky dneška, a každý, kdo používá demagogických prostředků, zdokonalených zkušeností moderní reklamy s příslušnou bezohledností — nabývá dnes neslýchané politické moci. Je podnes nejisto, dá-li se tento patologický proces omeziti na jednotlivé země. Jsou jistě některé národy zvláště predisponované k tomu, aby se staly obětí prohnaných demagogů. Je však těžko předpověděti, dá-li se jiný národ proti podobným záchvatům slabosti zachrániti nějakým trvale působícím očkovaním léčivých látek houževnatého individualismu.

Na politických horizontech už se vynořují jiné postavy hitlerovského ražení. Zdálo se, že i Američanům chyběl skutečný demagog, a proto si opatřili pana Hueyonga ve státě Louisiana, jenž si svými propagandistickými metodami získal už malou světovou pověst. Jeho přízvisko „Kingfish“ je již pověstné a způsob, kterým tento americký senátor úspěšně operuje velikými kulatými slovy, předstihuje v lecčems dokonce i jeho kolegu Hitlera. Slibuje svým přívržencům, že odstraní chudobu, že každý American bude míti majetek nejméně 5000 dolarů. To je prostě, to je srozumitelné, to je populární. Američané ze státu Louisiana se stejně těší, jak se těšili Němci, když jim jejich demagogové malovali v oblacích nejkrásnější hospodářské sny. Muž, který slibuje, je vždycky žádoucí a zdá se, jako by dnes lidé potřebovali opojných nadějí ještě daleko více než kdykoliv jindy. Naproti tomu je každý, kdo před svými bližními kalkuluje, co je možné a co nikoli, podezřelý z pesimismu. To vidíme ve veřejném i soukromém životě. Muž z Louisiany, jenž se zářivou tváří tu hlásá okouzlující nesmysly, má pryč už půl třetího milionu příslušníků. Říká se o něm, že je ctižádostivým vůdcem bez jakýchkoliv skrupulí, že je člověkem, schopným hitlerisovati celou Ameriku. Nazývají ho „parním válcem, jenž se rozbíhá“. A zatím německý parní válec lisuje v plném běhu a drtí pod sebou jakýkoliv pokrok a jakýkoliv vývoj lidstva k lepšímu.

A zatím, co davy jásají vstříc těmto demagogům, bylo by snad na místě, abychom se trochu nečasově zasnili . . . Snad to není ani tak nečasové, jak si leckdo myslí . . . Je-li dovoleno panu Kingfishovi a panu Hitlerovi sváděti celé národy pouhými nadějemi, nevyhýbejme se ani my tomu, poslati

své naděje naproti do zítřejší říše možností . . . Demagogové se vynořují, strhují lidstvo, dosahují neslýchané moci. Což kdyby jednou povstal poctivý a veliký politik, jenž by všechnu tuto moc živého slova, všechnu tuto rafinovanost moderní propagační techniky postavil do služeb politické myšlenky skutečně humánní a humanistické . . . Přivítali bychom v něm politického mesiáše onoho lepšího zítřka, v nějž přese všechno věříme.

R. Dupuis a A. Marc:

Mládež Evropy

Dva mladí francouzští publicisté se podjali ankety v největších státech Evropy, jejímž účelem bylo zjistiti, jak vypadá mladá generace v různých zemích. Vedle mládeže sovětské, italské, německé, anglické, francouzské, belgické, rakouské a uherské podávají portrét i mládeže naší. Zatím co jejich pohledy na mladou generaci jiných států vypadají s hlediska demokracie dosti pesimisticky, líčí oba autoři ve své knize „Jeune Europe“ naši mládež jako optimistickou, věřící ve vítězství volnosti, rovnosti a bratrství, jaksi v duchu roku 1848. Doplňkem k naší anketě z loňského roku, která zjišťovala, jak žijí u nás dvacetiletí, přinášíme několik ukázek z této knihy, jak dvacetiletí a třicetiletí smýšlejí jinde.

Red.

I.

Mladí v zemi Velké charty.

V Anglii neznamená pojem mladé generace totéž, co na evropské pevnině: nepředstavuje mladé lidi mezi 18 a třiceti lety. V Anglii mezi osmnácti a třiceti lety mladí lidé nepřemýšlejí ani o politice, ani o ideách pohyblivých světem. Zabývají se sportem, formují své tělo, svůj temperament a povahu daleko spíše nežli svou inteligenci.

Za lamanšským průplavem nemají v úmyslu vychovávat si mladé myslitele nebo intelektuály. Jde jim o to, vytvářeti mladé činnorodé lidi, kteří dovedou správně a instinktivně reagovat v jakékoli situaci, ať je sebe nezvyklejší, nelogičtější a nepředvídatelnější.

Na rozdíl od francouzské civilisace, která je věcí inteligence, která je kulturou, je civilisace anglosaská civilisací instinktu, čistě lidského a nikoli animálního instinktu. Proto také je Francie zemí radostného pesimismu a Anglie zemí nevrlého optimismu.

V Rusku, v Itálii a v Německu se shroutila stará Evropa spíše působením vlivů psychologických a hmotných než z vůle lidí. Proto také byly revoluce bolševická, fašistická a nacionálně socialistická tak brutální a více méně krvavé, plné hrozných omylů. V Anglii, stejně jako ve Francii, však je nechuť k převratům. V Anglii se rodí nový svět pohnutím, nové se zavádí vedle tradice, fungující už po celá staletí, v této „vitální“ zemi, kde staré elity ustupují samy své místo nově přichozím ve chvíli, kdy se cítí opotřebovány a kdy odhadují, že nové generace jsou dosti vyzrálé k tomu, aby jim byla „poskytnuta jejich příležitost“.

Anglie byla sice bolestně překvapena válkou, byly jí vyrvány těžké oběti, prošla těžkými zkouškami po válce, má nezaměstnanost, která se nezastavitelně rozvíjela, dominia se téměř oddělila od mateřské země, Irsko ukázalo této zemi, jak chutná příchutí občanské války, libra, dlouholetý symbol anglické moci, ztratila velkou část své hodnoty, aby, ačkoliv v zemi je mnohde veliká bída — přece jen přes to přese všechno nedosáhly mezi mládeží extrémní směry úspěchu. Ani sir Oswald Mosley, vůdce anglického fašismu, nesporný politický talent se značnou sociální prestiží, nedosáhl hlubšího ani trvalejšího vlivu na vývoj anglické politiky. Komunistická strana čítá mezi mládeží sotva několik stovek členů, kteří jsou snad ještě většinou snobové, jejichž elegantní intelektuální bolševism patří ke kultu jemné perversity a estetické rafinovanosti: tato mládež mluví o Leninovi s oxfordským akcentem. V Anglii

nemá intelektuální politická propaganda nejmenší vyhlídky na úspěch, ani u mládeže: Anglie se pohne pouze ve chvíli, kdy je třeba opravdu jednat.

Mládež, která nekritisuje svých otců.

Zatím co ve většině evropských zemí má mládež přirozenou tendenci kritisovati různá zřízení, ideje a vžitě obyčejy, zatím co jinde zásadně popírá vše, co vytvořila generace předchozí (opírajíc se při tom obyčejně o tradici generace ještě o něco starší), a reaguje živě proti prostředí, v němž vyrůstá — je mladá generace anglická zcela jiná. Mladý Angličan instinktivně tíhne k tomu, aby si osvojil názory otcovy, všeobecně uznané ideje svého kraje, názory svého města. V Birminghamu, jenž je lénem strany konservativní, volí celá mládež také konservativně a nenamáhá se ani v nejmenším analysovati svůj vlastní politický názor anebo zdržovati se hledáním politického výrazu sobě více přiměřeného.

Mladý Angličan je především zaměstnán tím, že si pěstuje svůj charakter a přenechává své rodině a svému milieu, aby až do okamžiku, kdy se stane gentlemanem, za něho myslili. Záleží velice na tom, absolvoval-li školu soukromou či školu veřejnou: podle toho budou vypadati jeho názory i jeho kariéra.

Absolvoval-li školu soukromou (ku podivu nazvanou „Public School“) je po jejím absolvování pokládán za „gentleman“ zcela automaticky, a na základě toho udělá také určité kariéru: život je pro něho otevřen, společnost mu poskytuje naprostou důvěru a úvěr. Absolvoval-li mladý Angličan obecnou a střední školu státní, musí si vytvořiti své postavení teprve osobní zásluhou a prací, musí se sám prosaditi, musí přemoci předsudek a bezvadně dokázati svým chováním, že je také „gentleman“. V obojím případě však mladý Angličan přijímá své politické ideje jako inventář od rodiny a jako s inventářem s nimi bez námitek souhlasí, zatím co mladý Francouz právě naopak myšlenky svých otců z téhož důvodu zavrhuje, že je pokládá za pouhý inventář.

Proto také mladého Angličana politické projevy a manifestace pramálo přitahují. Odporuje-li zděděným názorům, činí tak nejprve ve svém nitru, pak v svém soukromí, pak ve svém povolání, a pak teprve ve svém městě. Tam, kde by radikální mladý Francouz určitě předložil reorganisační návrh celé lidské společnosti, navrhne mladý Angličan několika svým přátelům, aby založili s ním klub pro studium otázek náboženských a sociálních: věci náboženské jsou totiž v Anglii většinou neoddělitelně se sociálními spojeny. Tento nově zařízený klub se bude na příklad starati o zdraví nezaměstnaných ve svém místě. Proto také jakékoli revoluční hnutí v Anglii musí nakonec přejíti ve vybudování nového řádu: Angličan nemá nejmenšího pochopení pro „změnu pro změnu“.

Jako mezi dospělými Angličany, tak vyvolávají politické události i u anglické mládeže pramálo rozhovorů. Na ulici člověk nemluví o politice skoro vůbec. Veřejné mínění se neoživí nikdy, ledaže je nějaká sportovní událost vyburcovala z jeho lhostejnosti. Pořadí fotbalových klubů se dotýká citového života každého uvědomělého občana, a nějaká nečekaná porážka „Arsenalu“ zanechá hlubší dojem než hospodářská zkáza. Nedávno napsal jeden anglický žurnalista — ovšem ironicky — že se veřejné mínění jeho země nemůže rozptylovati událostmi tak málo významnými, jako je na příklad triumf Hitlerův. Náhodou totiž nastoupení Hitlerovo k moci bylo v téže době, kdy byla celá anglická veřejnost upoutána vášnivou a nesmírně důležitou polemikou mezi novinami anglickými a australskými pro jakýsi památný match cricketový. Kromě toho jsou Angličané toho názoru, že mluvití hlasitě o vážných problémech se přičí dobrému tónu.

Nové proudy.

Proti tomuto tradičnímu proudu anglickému však vznikl v posledním desetiletí silný protiproud. Revoluční přeměna klasického anglického nazírání se však neodehrává na fóru

politickém, hospodářském a sociálním, nýbrž na fóru morálním, intelektuálním, duševním. Pohlédneme-li pozorně na dnešní mladou Anglii, vidíme tu pod tradičním povrchem velký zmatek moderní anglické duše.

Na rozdíl od viktoriánského konformismu uvedla mladá Anglie v proud velké zupřimnění a zpravdivění morální. Autorita rodiny, jež se dříve podobala absolutní monarchii, v níž platily jen dva zákony: „Little children should be seen and not heard“ (Malé děti se smí jen vidět, ale nikoli slyšet) a „Thou shalt not“ (To nesmíš) — byla zvrácena. S pádem autority rodiny dostalo se v pohyb prudké a důsazné hnutí sexuální emancipace mladých lidí: pohlavní život, jenž byl do války tabu, téma zakázané jednou pro vždy, se uvolnil, staré názory byly vymety hrubým koštětem, a nový poměr mladých mužů a žen k sobě a jejich vzájemný poměr k lásce zasadil mnohou tvrdou ránu puritánskému svědomí staré Anglie.

Tyto změny v duších mladých Angličanů byly způsobeny hlavně třemi okolnostmi. Předně zavedením obecné služby vojenské: až do světové války totiž byly války anglickým státem občas vedené obchodním podnikem státu, do něhož národu nic není; liberální Anglie měla hrůzu z vykonávání vojenské služby. Křehkost všech dávných lidských ilusí obrácená v masakry, věda soustředěná v umění zabíjeti, náboženství žehnající zbraním: to všechno zvrátilo liberalistickou světovou víru Anglie. Druhou okolností, jež změnila názírání Anglie, byl pokles jejího významu: o moc nad oceány se musila rozdělit říše se Spojenými státy, své víry v přirozenost svobodného obchodního podnikání se musila vzdáti před hroznými novými celními hradbami hospodářských autarkií, a konečně i vliv anglického životního ideálu na Evropu poklesl, naopak, mladá generace anglická se kontinentalisovala, přijímá standard pevniny. A konečně za třetí změnil od základu anglický světový názor úpadek anglického obchodního liberalismu (free trade), když se i vlastní dominia uzavřela proti dovozu z mateřské říše. Ostrovní Anglie (čtete o ní knihu Cohena-Portheima: „Anglie, neznámý ostrov“) se přiblížila evropské pevnině a její úsilí od války směřuje k tomu, aby Anglie pomohla organisovati hospodářskou a politickou Evropu tak, aby bylo navždy zažehnáno nebezpečí nové války.

Dívá-li se Angličan na Evropu, obětoval by ze srdce rád všechny ty rozmanité duchovní a historické rozdíly jejich malých zemiček. Politické skupiny nejmladší Anglie, jako na příklad skupina „New Britain“ se snaží uplatnit vliv Anglie na kontinent ve snaze přivést Evropu k federalismu. Věří, že by bylo možno vybudovati Evropu solidní, trvalou, živou a sjednocenou nikoli popřením národnosti, nýbrž uskutečňováním nadnacionálního federalismu, nikoli internacionalismu.

Tato snaha je typická pro Anglii, která je sotva kde lépe charakterisována než ve výroku lorda Melbourn: „Záleží hrozně málo na tom, co říkáme, hlavní jenom je, abychom říkali všichni totéž.“

„Záleží hrozně málo na tom, co říkáme, hlavní jenom je, abychom říkali všichni totéž.“

Duševní přeměnu mladé Anglie charakterisuje i mladá literatura. Mladá generace se odvrací od díla Wellsova, nemá smyslu pro povrchní a náročný humor Shawův — naproti tomu hltá v Anglii zakázaného Joyceova „Ulyssa“, jenž typicky ztělesňuje rozklad starého měšťanského světa, dílo, které ve své absolutní negaci dosahuje přímo velikosti, stejně jako se mnoho čte Aldous Huxley, jenž okouzluje mladé intelektuály svou jemnou zatrpklostí, svým jasným duchem a kultivovaností svých jemných náznaků. Mladou Anglii charakterisuje hluboký skepticism, jež Bertran Russell nazval „bezvýhradnou beznadějí a jež Galsworthy formuloval ve svém posledním románu: „Není možno věřit v nic jako v naprostou jistotu, a není možno věřit ani těm, kteří tvrdí pravý opak.“ Radikální pesimism mladé anglické generace formuluje Clifford Bax slovy: „Náš duševní úpadek je zřejmý: nemáme už ani morálky, ani metafysiky, ani vnitřního života.“ (Dokončení.)

věda a práce

Otto Rádl:

Zázrak roku 1935

(Radiovise.)

Na podnět Mezinárodního ústavu pro výchovný film se konal právě v Nizze sjezd francouzských, anglických, italských, německých a amerických pracovníků v oboru televise. Tento „Permanentní výbor pro televizi“ zasedal za předsednictví Louise Lumiéra a hlavním jeho účelem bylo vymeziti zájmové sféry tří nestejně silných, ale stejně zarytých konkurentů: starého průmyslu filmového, mladého průmyslu radiotechnického a embryonální televise. Výsledkem mezinárodního jednání bylo rozšafné usnesení, že prý film, rozhlas a televise jsou tři věci různé, že si nebudou konkurovati, nýbrž doplňovati se navzájem, a že tudíž příchodu televise na svět nemusí už nic bránit.

Televise, (čili radiovise, čili vidění na dálku, čili přenášení pohyblivých obrazů na dálku) — televise je totiž už dítětem donošeným a schopným samostatného života. Není už otázkou laboratoří, nýbrž stala se otázkou průmyslového využití. Vysílání pohyblivých obrazů bylo zahájeno slavným pokusem společnosti Marconio v říjnu minulého roku, kdy příjezd vítězných londýnských letců byl v Melbourne zfilmován, film přenesen televise do Londýna, kde za čtyřiařacet hodin mohl každý návštěvník kina shlédnouti jako čerstvou aktualitu událost, jež se sběhla včera u protinožců. To bylo dosti jasnou demonstrací, že televise je hotova ke praktickému vstupu mezi každodenní skutečnosti tohoto světa. Anglie, Německo a Francie už dokonce ohlašují uskutečnění pravidelného vysílání pohyblivých obrazů ještě během tohoto roku, který ve smyslu technického pokroku byl nazván „rokem zázračným“.

Francouzský stát staví vysílací stanici, jež bude fungovati koncem letošního roku. Berlín má už jednu vysílačku obrazů v provozu a je prý na ni připojeno už 60 abonentů. Londýn vystaví podle sdělení ministra pošt a telegrafů Kingsleye Wooda svou vysílačku do konce tohoto roku nákladem 18 milionů Kč, odevzdá její provoz Britské rozhlasové společnosti, která bude každému svému abonentu bez jakéhokoli dalšího příplatku vysílati i obrazy. Vysílati se bude na přístrojích Bairdových a Marconio, jejichž společnosti se navzájem dohodly a vyloučily tak konkurenční boj, a přijímati se bude na levných rodinných přístrojích, které co nevidět už budou dány do prodeje v ceně po 5000 a 8000 Kč. Později budou vystaveny vysílací stanice i v jiných anglických městech.

To všechno zní velmi optimisticky. Římský Institut výchovného filmu v tomto smyslu také věnoval televise celé poslední číslo svého měsíčníku „Intercine“, jemuž vděčíme za technické a historické informace tohoto článku: zabývá se tu již velice podrobně estetikou televizního představení, jejím využitím v pedagogice, jejím převratným vlivem na žurnalistiku zítřka. To zní ještě optimističtěji. Říká se ustavičně, že prý televise má k nám prakticky daleko blíže, než barevný film i než plastický film. A přece tu někde v pozadí něco vážne. Někde se brzdí. Někde se vkládají do hry neviditelné síly obrovských finančních skupin, které mají zájem na tom, aby se televise uskutečnila raději později než dříve.

Tyto neviditelné síly jsou uváděny do pohybu průmyslem filmovým a průmyslem radiovým.

Kdo se tu bojí o život?

Estetici a teoretici to nazývají dětinstvím: ten nepochopitelný strach majitelů různých dnes výnosných rozhlasových patentů a různých světových výroben filmové podivané je prý naivním. Filmové žurnály prý nezabýly noviny, kina prý nezabývala chleba divadelní podnikatele, a stejně také možnost viděti doma filmy a divadelní hry na pro-

jekční desce radiovisního neboli televizního přístroje prý nezmenší oblibu biografů. Tyto různé druhy podívané prý budou nadále, i po absolutní popularisaci a po zlevnění radiovise, existovati vedle sebe, a vývoj každé z těchto různých mechanických reprodukčních technik půjde svým směrem.

Dívati se na film sám nebo s rodinou doma je něco docela jiného, než seděti v krásně zařízeném kinu a smáti se současně s mnoha jinými lidmi. Totéž prý nás učí zkušenost s rozhlasem: návštěva koncertů a zájem širších vrstev o ně dokonce ještě stouply, a gramofonový průmysl, jenž se hrozil svého zničení vlivem rozhlasu, dokonce ještě na něm vydělává a prodává dnes třikrát tolik desek, než dříve. Z teoretiků ukazuje zejména Rudolf Arnheim na různost požitku soukromého, jež bude skýtatí radiovise, a požitku kolektivního, jež skýtal film:

„Všimněme si protisociálního rázu rozhlasu a televise. Lidé sice mohou naslouchati všichni současně některé vysílané světové události: to je však něco docela jiného, než naslouchati nějakému vysílání všichni p o h r o m a d ě. Rozhlas sice vnesl do veřejného života ráz jakési familiárnosti, na druhé straně však zbavuje jednotlivce nutnosti, aby chodili na slavnostní události, veliké pohřby a jiné manifestace, aby se dívali oč tu jde, aby tleskali, aby se radovali, aby kritisovali. V tom spočívá jeho protisociální stránka. Třebaže dnes je možno pokládati divadlo nebo koncertní sál jen zřídka za místo vhodné k tomu, aby tu návštěvník vnímal „kolektivní impresi“ — protože člověk tu sedí vedle člověka, a každý se dívá a naslouchá na svůj účet, pociťuje přítomnost souseda spíše jako nepřijemnou. A třebaže divadelní premiéra nebo gala koncert může zajímat spíše švadlenu nebo redaktora společenské rubriky v novinách, než člověka zjemnělého — přece jen při všech těchto představeních obecnostvo společně reaguje, je nadšeno, protestuje, směje se, pláče a účastní se podívané. V žádném z těchto případů rampa nepředstavuje čáru, jež by od sebe oddělovala aktivitu od pasivity; jednotlivci tvoří dohromady dav, a mezi nimi se rodí cosi, co se nedá nahradit při přenosu elektrickou jiskrou, co stejně cítí posluchač i divák, herec, řečník i profesor.

Televise bude ještě podporovati tento stav tělesné nepřítomnosti při pozorovaných dějích: průplavy, jež od sebe oddělují jednotlivce odtržené od kolektiva, se ještě rozšíří. A pocit duševní rovnováhy na každém z těchto ostrůvků bude pro posluchače ještě silnější pasivní: bude se k nim dopravovati mnoho vzácných věcí s celého světa, budou tyto věci stravovati a nebudou mít možnost uplatnití opačné mínění. Poněkud groteskní vývoj tisícileté revoluce, jež se počínala tím, že celý kmen býval shromážděn kolem táborových ohňů, na tržišti nebo v aréně při hrách, při tancích nebo při poradách a končila tím, že z publika se stával ponaáhlu jen jediný divák — povede snad až k takovému koncům, kdy člověk bude seděti jako poustevník ve své cele, bude přihlížeti a naslouchati divadlu vzdálenému od něho sta a tisíce kilometrů, a nebude moci ani zatleskati, aby si nepřipadal směšným sám sobě...“.

Ačkoliv tedy je něco nesporné docela jiného dívati se na film v kinu nebo na film na svém nočním stolku, přece jen se zdá, že se filmoví průmyslníci nechtějí dát tak snadno přesvědčit o neškodnosti nové radiovisní podívané pro biografy. Uvažují patrně správně, že radiovise svou novostí bude strhovati i pilné návštěvníky kin a bude je sváděti k tomu aby si koupili na splátky přístroj, jenž se rychle zlevní. To znamená finanční zatížení diváka: výrobce filmů má však pochopitelně zájem na tom, aby divák zatěžoval svou pokladnu nákupem vstupenek do biografu. To znamená i zhyčkávání diváka, podporování jeho vrozené lenosti: neboť je na dlani nebezpečí, že divák, jenž má nechuť k obřadným úkonům jako k oblékání šatu pro večerní vycházku, k volbě programu, k nákupu vstupenek a k chůzi do kina třeba ve špatném počasí — že tento divák přece jen raději zůstane doma u svého radiovisního přístroje a bude holdovati požitkům pustě individualistickým, třebaže mu neposkytnou plného, ušlechtilého kolektivistického uspokojení.

Radiový průmysl je stejně neochotný k novému příchodu: nákupy patentů k vysílání zvuku stály obrovské su-

my, možnost jejich dalšího, mnohaletého, automatického amortisování je náhle přeřata. Sklady továren a obchodů jsou plny výrobků, plny rozhlasových přístrojů, které se stanou rázem bezcenným brakem, jakmile přijde na trh první přístroj na zachycování obrazu i se zvukem a jakmile státní vysílačky všeobecně začnou vysílati i obrazy. Celá produkce těchto přístrojů je již racionalisována po nesmírně nákladných investicích: bylo by třeba zařídit se docela nově na zcela nový provoz, pořizovati nové stroje, poslati k čertu všechno, co tu je dnes.

Je pochopitelnou zásadou soukromého kapitalismu: nepřicházeti s novým výrobkem na trh, pokud jde ještě starý. Vzpomeňte si na historii s nerozbitnými gramofonovými deskami. Není nejmenší pochybnosti o tom, že tyto desky jsou stejně dokonalé jako dnešní desky rozbitné. Mají však tu vadu, že jsou jen po 3 Kč, zatím co ty rozbitné jsou po 15 Kč. Továrny gramofonových desek nemají chuti snížit své obraty na pětinu. Neprojevíly ani ochotu vyhodit své milionové a milionové světové desky rozbitných desek na smetí. Proto společnost His Masters Voice spěchala pro sebe zakoupiti patent na výrobu nerozbitných gramofonových desek, a proto jí ani ve snu nenapadne, aby tyto desky kdy počala vyrábět, a prodává raději dále své pětkrát dražší desky rozbitné. To patří k moudrým zásadám kapitalistického hospodaření. Proto se také za vlády těchto zásad dostane nadějně dítě radiovise jen velice těžko na svět.

Dítě však přišlo na svět.

Radiovise však přijde. Stejně jako přišel mluvený film, jenž se prosadil proti strašlivé přesile sdružených obrovských amerických filmových koncernů, které skoupily všechny patenty a držely je dlouhá léta v zásuvkách svých psacích stolů. Všichni magnáti světového filmu byli tehdy odhodláni, že zvukový film nesmí na svět. Do roku 1926 jejich řady nebyly prolomeny. Tehdy však jedna z firem, jež si schovávala patenty, firma Warner Brothers, byla před hrozným krachem, byla v situaci, kdy se člověk dlouho nerozmýšlí, má-li udělat ze zoufalství kozácký kousek. Firma Warner Brothers natočila svého „Jazzového zpěváka“ s Al Jolsonem jako první mluvený a zpívaný film. Filmový svět v tom viděl šilenství a držel se do konce roku 1927 zarytých starých zásad: ale první zvukový film dosáhl takových fantastických výdělků, že nebylo možno čekat. Pojednou se vrhla celá filmová Amerika v šílené panice na zvuk, vyhazovala staré kamery, staré projekční přístroje, burala staré ateliery, vyhazovala dřívější hvězdy, autory, instalovala mikrofony, šílela po zvuku, zvuku, zvuku.

Stejně dojde i k uskutečnění radiovise: žádný koncern světa není tak silný, aby mohl navždycky potlačit nějaký technický vynález, jemuž patří přirozeně budoucnost.

První krok k praktickému využití televise byl již učiněn. Přenášení fotografií na dálku buď telefonem nebo rozhlasem stalo se už v Evropě i v Americe běžnou věcí. Na dvacet velkých evropských denníků má již stálý přijímací přístroj na dálkové přijímání fotografií a přenosné vysílací stanice. Obrázky pohřbu krále Alexandra, jež byly všem novinám do Paříže a Londýna rozeslány z Bělehradu ještě téhož dne telefonickou linkou přes Vídeň, byly znamenité. Proces je naprosto dokonalý a vysílací aparatura je celá umístěna do dvou malých kufříků. Telefotografie je tedy už zde.

Druhý krok, skutečná televise neboli radiovise, nedá na sebe dlouho čekat. Není technicky problémem o mnoho obtížnějším, nežli je vysílání zvuku na dálku, a je vlastně jen jakýmsi náhodným rozmarem vývoje, že bylo dříve vynalezeno přenášení zvuku do dálky než přenášení obrazu do dálky. Problém je zcela prostý: obraz, to jest řada bodů různé světelné intensity — světlo se přeměňuje na elektrické signály — tyto signály neboli impulsy se přenášejí na dálku buď po telegrafním drátu nebo bez drátu — tam se elektrické signály opět přemění na světelné body různé

intensity, jejichž souhrn tvoří opět původní obraz. Přenášení obrazů na dálku bylo v zásadě vynalezeno, když před padesáti lety Nipkow sestrojil disk na rozkládání obrazů. Dnes děje se vysílání tím, že celá plocha obrazu se rozkládá ve vodorovných rovnoběžkách — fotoelektrická buňka vyvolává elektrický proud odpovídající světelnosti každého bodu každé této rovnoběžky — tento proud se proporcionálně zesiluje a vysílá do dálky. Přijímání obrazu spočívá v tom, že proud se opět přeměňuje na světlo, jež bod po bodu ozářuje projekční plochu světelnými body různé svítivosti, ve veliké rychlosti za sebou. Tento nekonečný počet světelných bodů se neobjevuje na přijímací desce současně, nýbrž jeden po druhém: děje-li se to v dostatečné rychlosti, dá se tím lidské oko oklamati, takže máme dojem, že vidíme přijímací desku ozářenou současně na všech místech a trvale. Tímto způsobem je možno přenášeti na dálku buď pohled na určité předměty nebo osoby, nebo pohled na pouhou dvojrozměrnou fotografii či obraz. Umístí-li se před vysílacím přístrojem negativní fotografická deska a před přijímacím přístrojem citlivý fotografický papír, přenesli jsme fotografii na dálku telegrafickou cestou. Z tohoto pokud možno laického výkladu je patrné, že princip přenášení obrazů na dálku je zcela jednoduchý: celý obraz se přenáší jedinou elektrickou linkou, na jedné vlně, na níž je možno přenášeti současně vedle sebe obraz i zvuk k němu náležející, aniž se jakkoli vzájemně rušily (zvuková televise čili viditelný a slyšitelný rozhlas).

Tak vypadá tento zázrak letošního roku, tento vynález, o němž jeho nejvyšší autorita, permanentní komise, jež zasedala začátkem letošního dubna v Nizze, oficiálně prohlásila, že je absolutně hotov a připraven k všeobecnému průmyslovému využití — podaří-li se mu umístit se prakticky vedle dnešních mocností filmových a rozhlasových.

Místo „slepého rozhlasu“ — rozhlas viditelný.

V čem jsou tyto mocnosti ohroženy? V čem jim radiovise konkuruje? Zjistíme to snadno z tohoto malého přehledu.

- Pouhý obraz: němý film.
- Pouhý zvuk: radio.
- Obraz a zvuk: zvukový film.
- Obraz a zvuk: radiovise (televise).

Z této tabulky se dá usoudit, že stejně jako přidání zvuku zabilo „němý“ film, zabije patrně i přidání obrazu (televise) dřívější „slepé“ radio. Je z ní patrné i to, že dosavadní monopol zvukového filmu, jenž přinášel jediný současnou reprodukci pohyblivého obrazu se zvukem, je zlomen: radiovise přináší stejně synchronní mechanický přenos obrazu i se zvukem na dálku. Mají tedy rozhlas i zvukový film pravdu, že se cítí ohroženy. Jaké jsou vyhlídky každého z těchto dvou napadených?

O dosavadním „slepém“ radiu můžeme bez lítosti předpokládati, že bude skutečně vynálezem radiovise zabito. Pro dnešního převážně visuelního moderního člověka v tomto konstatování nebude důvodu k lítosti. Můžeme si to říci nyní upřímně, že ona podivná akrobacie, ze slyšeného řevu diváků a zachycovaného popisu hlasatelova si představiti vzdálený fotbalový zápas, že tato akrobacie nebyla ničím příjemným. Ono horečné překládání akustických vjemů na optické představy bylo věcí hrozně namáhavou a vyčerpávající. Přiznejte si poctivě, že ono dívání se na neviditelné opery, neviditelné slavnosti a průvody, a kdož ví na co všechno, nebylo žádným potěšením a musilo vás po krátké době naplnit bezmocnou zlostí. Plnilo mne vždycky dravou chutí roztrhnout tu bezbarvou záclonu hlasatelova povídání, protrhnout ten únavný závoj a pohlédnout konečně vlastníma očima na to, o čem ten chlapík tak nesnesitelně žvaní. Chutí nenechat si tyto dojmy předkousávat, nýbrž vnímati je konečně sám, bez toho protivného prostředníka. Moci ho kontrolovat, nebýt bezmocně odkázán na to, věřiti mu, moci ho usvědčit jednou z planého přehánění a po

druhé z ubohého nedostatku fantazie a bídy o ta nejkrásnější a nejvýraznější slova. Radiovise protrhla tento závoj — konečně budeme viděti. Onen hrozný pocit stísněnosti, již musí každý člověk s normálně vyvinutými smysly pociťovati při poslouchání „slepého“ radia, má doslovnou obdobu s němým filmem: při všech špatných němých filmech měl člověk nepříjemný dojem, že je hluchý, neboť jenom geniální režiséři se dovedli tak přenést do sféry čisté obrazovosti, že v ní vyjadřovali všechno pouhými optickými prostředky a udělali si z bídy němeého filmu jeho stylistickou ctnost. „Slepé“ radio však takových geniálních režisérů nikdy nemělo, nedostatek visuelnosti nahrazovalo bezcennými popisy, z „mluvení slepému o barvách“ si udělalo stylový princip, hrozně hloupý stylový princip: budíž čest těmto jeho nezdařeným snahám a pokoj jeho památce; za deset let bude dnešní „slepé“ radio bizarní rekvizitou minulosti.

Tomu, kdo si zítřejší vysílání obrazového rozhlasu nedovede jasně představit, přinášíme nový příklad přenosu fotbalového zápasu ve vylíčení Conrada Pavoliniho:

„Na hřiště se dostavili dva reportéři: jeden obstarává přenos obrazu, druhý mluvený doprovod. Oba pracují v těsné dohodě. Ten z nich, jenž zachycuje obraz, není jen dokonalým znalcem kopané, nýbrž je školen i ve filmové fotografii. Drží v ruce přijímací přístroj opatřený hledáčkem, jako fotografický přístroj, a zabírá co nejzajímavější pohled na hřiště. Stiskl knoflík, přijímá se: ukazuje nám kolikem pohled na diváky shromážděné na stupních stadionu. Obrazy jim zachycené vidí před sebou již reprodukovány v obdélném rámci přístroje jeho přítel hlasatel, sedící ve skleněné zvukotěsné budce na vyvýšeném místě tribuny: současně sleduje i průběh hry na hřišti a podává k přenášeným obrazům potřebné vysvětlení, líčí technickými výrazy a v rušném tempu celkový průběh, udává jména jednotlivých hráčů, jak se objevují na obraze. Vysílač obrazů se zatím pohybuje po hřišti, pomocí různých optických zařízení střídá celkové pohledy s detailními záběry, a snaží se podati divákům všechny dramatické momenty hry i zachovati jim rozhled o jejím celkovém průběhu...“

Kdo ještě pochybuje o tom, že tento způsob vysílání fotbalového zápasu Italie—Československo z Říma je zajímavější a příjemnější než způsob vysílání „slepým“ rozhlasem? Kdo pochybuje ještě, že „slepý“ rozhlas si zaslouží toho, aby byl vystřídán rozhlasem viditelným?

A jak tomu bude s filmem? Bude zabit radiovisí stejně dokonale?

Dá se film zabít?

Konkuruje radiovise zvukovému filmu skutečně? Ukázali jsme o ní, že dovede v principu totéž, co zvukový film: přenášeti mechanicky na dálku současně i obraz i se zvukem, který k němu patří. Je to skutečně dvakrát totéž? Není. Rozdíl tkví v tom, že celý děj, který se televizní technikou přenáší na dálku, musí se odehrávat současně v téže době před přijímacím přístrojem, jehož místní pohyblivost je technicky omezena. Celý děj, který vidíme před sebou ve zvukovém filmu však se mohl odehrát v různých okamžicích a v libovolném pořadí, mohl míti nejrozmanitější přírodní pozadí a přenášeti se přes světadily i oceány: filmový střih a montáž sestavily teprve z těchto na různých místech natočených filmových proužků jeden celek. Tento celek má svůj rytmus, je stavěn podle komposičních zákonů, pečuje o harmonické střídání vteček přijímaných z různé vzdálenosti, je to zkrátka kus skutečnosti umělecky formovaný. Naproti tomu zůstane děj přenesený televizí na dálku vždycky jen souvislým dějem na způsob divadelní hry, koncertu, zápasu nebo slavnosti, dějem vázaným na jedno místo, jenž se umělecky formovati již nedá. Technika televise zůstane na nedohlednou dobu pouhou technikou reprodukční, zůstane technikou reportáže — zatím co technika filmová je skutečnou tvůrčí, je uměleckou, protože není odkázána na to, skutečnost jen opakovati, nýbrž může ji záměrně deformovati.

Jeden druh kinematografické podívané bude radiovisí předstížen a možná že úplně překonán: je to reprodukování filmových aktualit. Politické manifestace, oslavy, recepce, boxerské, tenisové nebo fotbalové zápasy, vojenské parády, příjezdy mocnářů a hodnostářů, spouštění lodí na vodu, to všechno se dá radiovisí přenášeti do celého světa daleko rychleji nežli filmem. Rudolf Arnheim líčí onen nikoli už utopistický pohled na celý svět, jak se nám bude jevit v obdélném rámci televizního přístroje:

„Vidíme davy lidstva shromážděné na velikém náměstí hlavního města. Vidíme, jak mluví šéf vlády sousedního státu. Vidíme boxery, kteří se za oceánem spolu utkali o světový championát. Vidíme a slyšíme anglický jazz-band, italskou sopranistku, německého učence, rozžhavené trosky rozřítěného vlaku, maskární kostymy na karnevalu. Podíváme se s paluby letadla alpským ledovcům, letíme nad oblaky. Pozorujeme okénkem ve stěně podmořského člunu podmořské rostlinstvo. Doprovázíme ledoborce prolamujícího si cestu mezi ledovci polárního moře. Podíváme se slunci nad Vesuvem a hned vteřinu nato světelným reklamám plnočerného New-Yorku. Není už třeba popisujících slov, hranice neznámých cizích jazyků byly prolomeny a svět v celé své nesmírnosti vstoupil mezi čtyři stěny našeho pokoje...“.

Televise se však patrně nespokojí s touto svou funkcí reportáže. Bude míti ctižádost předkládati svým abonentům i hrané příběhy a fiktivní děje. Bude se snažit zapřáhnouti film do svých služeb a nepřenáseti na dálku jen hrané nebo sledované děje, nýbrž přenáseti radiovisí prostě hotové filmy. A na tomto poli se odehraje onen obrovský zápas milionových kapitálů, jehož si povšimneme příště.

Ing. A. László:

Jak se pracuje v Rusku

II.

Čeští inženýři do Ruska?

Mluvíme-li o práci cizinců v Rusku, naskytne se otázka, která nás zajímá nejvíce, umístění našich inženýrů v Rusku. Chci se omezit na několik poznámek.

Vydělávají hodně peněz a dostávají část svého platu v zahraniční valuté, mohou teď jenom výjimečné osobnosti, jako na příklad vedoucí inženýři s dlouholetými docela speciálními zkušenostmi. Konjunktura pro inženýry hornické a hutnické, jakož i pro stavitele, je již věc minulosti. Jsou jenom některá odvětví, jako na příklad výroba rour, výroba tenkého plechu, v kterých jsou Rusové do dneška částečně odkázáni na cizinu. Do dneška potřebují strojních inženýrů a chemiků se speciálními dlouholetými zkušenostmi. Přichází teď řada na specialisty z oboru textilu, z oboru sklářství atd., poněvadž teď se vybuduje lehký průmysl, který byl v době prvé pětiletky zanedbán. Takových lidí máme snad jenom o málo víc, než sami potřebujeme. Případy jejich odjezdu do Ruska jsou individuální a výjimečné. Čím větší je plat v cizí valuté, tím pravděpodobnější je, že smlouva, která se uzavírá zpravidla na jeden až dva roky, nebude obnovena.

Průměrní inženýři s několikaletou praxí asi do Ruska neodjedou. U nás mají zaměstnání, v Rusku by je mohli dostat také, ale platili by je jenom v sovětských rublech. Velký plat v sovětských rublech má menší cenu než 1000 až 2000 Kč u nás.

Mladí inženýři, kteří ukončili vysokou školu po začátku světové krise, jsou na tom u nás nejhůře. Jsou často nezaměstnaní a mohli nabýti praktických zkušeností jenom velmi málo. Pro ty mladé lidi je rozhodně lépe, žít a pracovat v Rusku, než sedět doma jako nezaměstnaní. Rusové však o tyto lidi obzvláště nestojí. Škol mají dost, v poslední době

spíše už příliš mnoho. V Rusku takřka každý studuje na inženýra. Mladých nezkušených inženýrů je proto v Rusku mnoho. Rusové jsou kdykoli ochotni přijmouti mladé inženýry, techniky a odborové dělníky ze západu. Mohly by ale v Rusku stejná práva s ruskými inženýry. To jest, dostávali by plat jenom v sovětských rublech, bydleli by a byli by zásobováni jako Rusové. Na dovolenou mohou do ciziny, ovšem jenom v případě, jestli jim ze zahraničí pošle někdo na to potřebné peníze.

Bylo by možno podniknouti akci a umístiti naše mladé, nezaměstnané technické síly při technické práci v Rusku. Takoví inženýři nemají však valného významu a mohou proto působiti jen málo ve prospěch československého průmyslu. Všechno, co mohou vykonat, je to, že Rusové budou věděti více o Československu. Mýlí se všichni ti, kteří myslí, že naši lidé by mohli míti na Rusko morální vliv. Pojedou-li od nás lidé do Ruska, nestanou se tam ani komunisty, ani nebudou míti vliv na politický vývoj Ruska a neudělají z Rusů příznivce kapitalistického systému.

Zkrátka, vystěhování do Ruska zmírnilo by nezaměstnanost našich inteligentů, pomáhalo by do určité míry navázání technických a průmyslových styků, a nic více.

Rusové jako inženýři.

Mnoho západních Evropanů žilo v sebeklamu, že Rusové to bez nich nikdy nikam nepřivedou, poněvadž nemají technických schopností. Rusové mají skutečně speciální náklonnosti, snad i speciální neschopnosti. Jsou velmi dobří v matematice. Do čísel jsou přímo zamilováni i nejjednodušší lidé. Američané mají rádi peníze, Rusové mají rádi čísla, mnoho čísel a mnoho tabelárních sestavení, třebaš nepřesných. Rusové jsou filosofové. Průměrný ruský člověk je špatným mechanikem anebo montérem. Prvky, kterými pracovali do nedávna, byla země a dřevo z nekonečných lesů. Těžko říci, scházejí-li prostě praktické, technické tradice, anebo mají-li od přírody málo náklonnosti. Často bylo možno pozorovati u ruských inženýrů, že mají málo praktického citu. Nesmíme však zapomenout, že jejich dosavadní činnost se omezovala na školu a na projektování. Jenom málokterý z nich býval na závodech při výrobě. Rusové myslí s ostrou logikou, která je velice jasná a cílevědomá. Píší-li články do časopisu, tak postupují při tom ještě systematictější než Němci. Jsou nejlepšími řečníky mezi všemi národy Evropy a Ameriky. Je těžko povídat, mají-li řečnický talent od přírody anebo je-li to následkem nekonečného řečnění na všech možných schůzích. Všechno to vztahuje se na mladého sovětského inženýra. Staří inženýři z carské doby jsou velice inteligentní, starají se o reprezentaci a jsou velice formální. Následkem svého stáří zmizí pomalu z provozu závodu.

Ruský inženýr pracuje velice mnoho. Aspoň jedna čtvrtina ruských inženýrů píše technické články do časopisů a knih. Je málo zemí, kde by bylo tolik technických pojednání uveřejněno, jako v sovětském Rusku. Jediné ohraničení je v nedostatku papíru.

Uspokojení z práce u nás a v Rusku.

Naše poměry technické a jiné jsou, povídáme to stále, malé. Jsou jiné země, jako Amerika a Rusko, kde se pracuje v ohromném měřítku. Zdá se přirozeným, že technika práce v Americe a v Rusku musí býti velkolepá a uchvacující. Pokud se mohu spolehnouti na vlastní zkušenosti a dojmy, není tomu vždycky tak. Měl jsem, pravda, určitou radost a snad i pýchu z toho, že jsem prosadil své návrhy, které sloužily

na základ pětiletého plánu rourového průmyslu. Vím sice, že ohromné závody na 2 až 4 800tunové vysoké pece, s oceliřnami a válcovnicemi, které vyrábějí jenom určité rozměry a druhy rour, se stavějí na daném místě a daným způsobem, poněvadž jsem to tak navrhl. Je také pravda, že jsem po mnoha bojích prosadil stavbu největších továrních jednotek. Docílil jsem zavedení amerických výrobních metod.

Ale práce jednoho člověka jest zde vždy omezená. V přímém styku může být jenom s omezeným počtem lidí. Aby byly postaveny ohromné závody, k tomu je zapotřebí, aby na jejich plánech a stavbě pracovalo velice mnoho lidí a organizací. Každý z těchto lidí a organizací změní něco na svých původních plánech. Zdálo se mi často, že to učinili proto, poněvadž nerozuměli dostatečně původní koncepci. Bylo ale marno a bez výsledků pokoušet se o to, aby byly původní návrhy naprosto respektovány. Stavěti se energicky a důsledně na obranu původních technických ideí dělá jenom nepřátele, a je-li jich na konec mnoho, prosadí, aby váš vliv neměl více významu. Rusové uznávají individuálního vedoucího jen na nejvyšších místech a starají se pečlivě o to, aby menší stromy nerostly až k nebi. Autorem, jak oni považují, projektu a plánu, jakož i vedoucím staveb nemají být na trvalo jednotlivci, nýbrž kolektiv, ve kterém se význam jednotlivců stále mění.

Jak postupem času se zlepšovala organizace práce, byla radost z tvořivé technické práce stále menší a menší. Nebylo již zapotřebí něco nového vymýšlet. Stával jsem se stále více a více pouhým administrátorem. Hlavní práce byla kontrola správnosti a souladu prací, které byly vykonány na různých místech. Je to sice práce dosti významná a velká, není však, snad proti očekávání, nikterak zajímavá.

Velké závody se dostavují, a já, který jsem tyto práce sám začal, nemám již ani morální oprávnění k tomu, abych, třeba jenom sám sobě řekl: „Hle, plody mé tvořivé práce“. Mluvíím o těchto osobních reakcích, poněvadž jsem přesvědčen, že totéž zakusili i jiní.

Oproti tomu stojí práce u nás v malém měřítku. Pracoval jsem kdysi v rourovně Podbrezovských železáren. Roční výroba nebyla větší než 10.000 tun. A v Rusku jsem měl vliv na způsob výroby více než 1 milion tun rour ročně. Přes to mám více vnitřního zadostiučinění z malých technických změn a z malých zlepšení, které jsem docílil v malém provozu. Kreslil jsem to sám, modely zhotovili ručně moji modeláři, odlili to moji slevači, vyzkoušel jsem to osobně, viděl jsem každodenně, když jsem šel kolem, jak se to osvědčuje, znal jsem osobně ty lidi, kterým tento způsob výroby umožňuje další práci a existenci. Znal jsem každou cestičku a každý vrch, kde oni žili. Ve státní administrativě bylo velice těžké a zdlouhavé docílit, aby byly povoleny investice a technické změny. Tím větší byla ale radost, jestli se přece podařilo něco nového prosadit. Z působení ve skromném měřítku a ve skromném závodě zůstalo pro mne to vnitřní morální zadostiučinění, že jsem některé a dobré věci udělal já sám. Tato radost z vlastní práce, kterou zajisté znáte všichni, kteří pracujete v malých poměrech, schází úplně, jestli pracujete třeba na vedoucím místě a tvořivě v takovém eldoráde technického vývinu, jakým je dnes sovětské Rusko.

Inženýrské kariéry v Rusku.

Zatím je kariéra inženýra plna neočekávaných změn.

Inženýr, syn carského generála, se vrací do Ruska, je ředitelem železáren a staví. Nové agregáty nedocilují předepsaného výkonu, posadí jej do vězení. Za dvě léta je znova direktorem, za další rok píše o něm všechny ruské noviny jako o hrdinovi nové sovětské techniky. Docílil více než

Američané. Za dalšího půl roku, když to prasklo s příliš napnutým provozem, je přeložen za trest a je ředitelem malého zastrčeného závodu na Sibiři.

Jiný případ, starý inženýr z carské doby. Když jsem ho poznal, byl přiveden na naše technické porady z vězení pod přísným dozorem. Vykonával tak jako mnozí jiní inženýři technické práce ve vězení. Za rok se s ním scházím znovu. Je stále pod dozorem, ale bydlí v dobrém hotelu. Za další rok ptají se na jeho mínění při důležitých rozhodnutích. Teď je plnoprávným vedoucím ohromných podniků.

Syn urálského dělníka, zdravý, snaživý mladý člověk. Umí důstojně vystupovati a jednati s lidmi. Jeho technické nadání je průměrné. Když pracoval u mne před pěti lety, věděl jenom to, čemu jej naučili na vysoké škole v Sibiři. Dnes je ředitelem skutečně ohromného závodu. Není mu ještě třicet let.

Lidé se stále mění. Objevují se a ztrácejí se jako komety. Mállokterý direktor držel se v našem podniku déle než deset měsíců. Někteří postupovali výše a druzí se ztráceli v bezvýznamnosti.

Zkusil jsem to také na vlastní kůži. Přijel jsem na Urál projektovati a stavěti rourovnu. Bylo to v mé smlouvě. A viděl jsem, jak tu práci již dělá někdo jiný. Tak se rozhodli, abychom projektovali o závod. Moje práce byla uznána za lepší a ten druhý cizí specialista odejel ze SSSR. Pak jsem hrál důležitou úlohu v Leningradě v poradách a v kongrese vedoucích inženýrů z ruských rouroven. Největší kapacity z ciziny jsou volány, aby daly dobrodzání o mých projektech. Potom odjeli všichni. Urálská projekční organizace, která mne vyslala do Leningradu, zastavila projekční práci rouroven. Velká organizace v Leningradu, která mne nechtěla pustit zpátky na Urál, dostává nového direktora. Najednou zapomínají na roury, nemám co dělat, a radí se o tom, jak se mne zbavit. Vzájemné rozčilení, povídání si pravdy do očí, a již děláme pětiletý plán. Pracujeme ve dne v noci. Direktor důvěřuje již mým znalostem a schopnostem, všechny mé návrhy jsou přijaty. Pětiletý plán výroby rour je v Moskvě schválen. — Jsem pověřen, abych organizoval projektování rouroven. Mám pod svým vedením 20 inženýrů, většina jich je starší než já sám. Pracuji s mladým zápalem ve dne v noci, jsem snad trochu tyranický v prosazení svých technických koncepcí, při nákupu důležitých strojů a při reorganizaci závodů. Osobních nepřátel mám stále více a více. Samozřejmě, dělám i chyby. Některé práce neskončím v krátkém termínu, který jsem sám naznačil a přijal. Podepisuji práci svých podřízených, ve kterých objeví jiní potom malé nepřesnosti. Je slyšeti stále více hlasů, hlavně inženýrů z Ukrajiny o tom, že je nesprávné, aby vedoucí důležitého kontoru byl cizinec. Já sám se těším z toho, že moje projekty budoucí největší rourovny světa byly přijaty a že se stavba již začíná podle nich. A tu dostávám dekret, který chválí moji dosavadní práci a současně mne osvobozuje od administrativních starostí, abych se mohl plně věnovati technické práci. Prostými slovy stal jsem se podřízeným bývalého svého podřízeného. Vykonával jsem nějakou dobu práce menšího technického významu a snažil jsem se pokud možno nevyvolati technických neb osobních sporů. Cítil jsem výsledek, že mne počínají považovati za přebytečného. Pustili se do zásadních změn mých různých typových projektů a staveb závodů, které byly ještě podle mých projektů v začátečních stadiích. Považoval jsem tyto změny za technicky pochybené a vyšší instance mi povolily, abych provedl větší technické práce a srovnání investičních a provozních nákladů podle obou způsobů. V posuzování správnosti mých technických prací přijímají účast na ve-

řejných schůzích všichni zaměstnanci organizace. Jsem ještě jednou rehabilitován. Nabízejí mi znovu vedoucí místo, které nepřijímám.

Tento poněkud zjednodušený a zkrácený popis mého čtyřletého působení v Rusku je dosti typickým příkladem nestálosti a proměnlivosti technické kariéry v Rusku.

Hlavní ruská hesla v průmyslu.

Omezují se na vysvětlení několika hesel, která jsou dosti směrodatná při práci.

Plán. Úloha plánu je určití předem, co má být vyráběno. Plán se sestavuje každého roku pro celostátní hospodaření, pro každé město, pro každý podnik, závod a pro každý spolek. Plán výroby a práce, který schválily centrální úřady v Moskvě, jest od okamžiku schválení zákonem. Uvádí-li někdo objektivní příčiny o tom, že plán není reální a že jej nelze prakticky uskutečnit, může být za takové výroky potrestán jako kontrarevolucionář. Plán musí být vyplněn v každém případě. Někdy je však tak vysoký a podmínky provozní a životní tak těžké, že se jej nepodaří přes největší námahu vyplnit.

Protiplán, rusky se jmenuje „strečný plán“. Je to více méně spontánní rozhodnutí sil v určitém podniku zaměstnaných, že udělají více a rychleji, a to za méně peněz než je v pláně předepsáno. Je nepsaným zákonem, že každá organizace musí vypracovat strečný plán, třebaže výsledky, které slibuje strečný plán, jsou jen o málo lepší než požadavky původního plánu. Je to dobrá psychologie. Zaměstnanci přijmou a podepíší strečný plán. Tento osobně daný slib je více závazný morálně pro každého než plán, který byl vypracován neznámými lidmi v centrálním úřadě.

Termín. Patří k plánu a je zrovna tak svatý jako plán sám. Je-li termín blízko a není-li práce ještě skončena, pracuje se ve dne v noci bez ohledu na pracovní dobu, aby termín byl dodržen.

Odstranění „uravnilovky“. Je přečinem proti základním principům soudobého sovětského Ruska, jsou-li lidé, kteří nevykonávají stejně mnoho aneb stejně hodnotnou práci ve výstavbě státu, jeho průmyslu a hospodářství, přece stejně odměňováni. Všichni lidé pracují v úkole, inženýři také. Předem se určí cena každé technické práce podle norm a směrnic, bez ohledu na to, kolik činí nominální měsíční plat těch inženýrů, kteří tuto práci dostanou k provedení. Předem určená suma je po provedení práce vyplacena bez ohledu na to, kolik času bylo k jeho provedení zapotřebí. Základní platy jsou také silně odstupňovány podle jakosti a významu práce. Jsou lidé, kteří dostávají jenom 75 rublů měsíčně, jsou mnozí inženýři, kteří vydělávají po 3000, je mnoho umělců, kteří vydělávají až 15.000 rublů za 1 měsíc.

Disciplína. V Rusku musí každý bezpodmínečně vykonávat tu práci a na tom místě, jak mu bylo rozkázáno. (Každý člověk má svoji pracovní knížku, do které zapisují všechny jeho obzvláště dobré výkony, v téže knížce jsou ale také zveřejněny všechny jeho přestupky proti předpisům, disciplíně a tempu práce. Odpovídá to asi služební kvalifikaci našich státních zaměstnanců.) Do práce se nesmí nikdo opozdit ani o minutu. Nikdo nesmí bez dovolenky aneb bez předem vystaveného úředního lékařského vysvědčení scházeti v práci. Nikdo nesmí podle vlastního přání vystoupiti z jed-

né služby a přijmouti zaměstnání jinde. Tyto přestupky se pokutují propuštěním z místa, anebo propuštěním a postřkem na daleký venkov.

O bezlička. Tak se nazývá snaha, která se vyskytla v posledních letech. Je to boj proti zevšeobecnění. Rusové nyní chtějí, aby věci zachovaly svoji individuální tvářnost. Dělník je majitelem určitého jemu přiděleného stroje buďto sám, aneb spolu se dvěma tovaryši na odpolední a noční směně. Na lokomotivě je velká tabule se jmény strojvůdců a topičů, kterým tato lokomotiva patří. V bance, na poště a v obchodech jsou tabule se jmény zaměstnanců, se kterými přichází obecnstvo do styku. Na účtě restaurace je uvedeno jméno obsluhujícího sklepníka.

Socialistické soutěže, po rusky socialističeskoje sorevnovanje. Určitý podnik aneb určitá skupina zaměstnanců rozhodne se o tom, že vykonají více práce, aneb že zlepši jakost své práce a vyzývají jiný podnik anebo jinou skupinu, aby dokázaly stejně zlepšení. Stává se, že nějaká kovářská dílna vyzývá akademii nauk na soutěž, ale v Rusku jsou již takovým věcem zvyklí. Jest to americká snaha po rekordech a záliba v sázkách a pomáhá k tomu, aby lidé měli z nezajímavé a napínavé práce trochu radosti.

Podšéfne závody. Velké závody mají malé závody pod svým otcovským neoficiálním vedením. Závody mají podšéfne školy, školy mají podšéfne vojenské útvary, větší administrativní orgány mají podšéfne kolchozy. Svým podšéfníkům přicházejí pomáhat po práci, darují jim staré stroje, přinášejí jim knihy a noviny, chodí k nim ve volný den na výlet atd. V této souvislosti se zmíníme aspoň několika slovy o t ě ž k ě m p r ů m y s l u.

Nové závody. Jejich zařízení je to nejlepší, které je nyní za peníze k dostání v Americe anebo v Evropě. Bylo mnoho uveřejněno o tom, jak špatně pracovali Rusové se vším tím zařízením, kolik závodů bylo ochromeno následkem neodborné obsluhy nových strojů, bylo škodolibě poukazováno na to, jak malé výroby je fakticky dosaženo a jak podřadná je jakost výrobků.

To je všechno pravda. Kdo mohl však spravedlivě očekávat něco jiného? V krajích, kde dříve nebylo žádného průmyslu, chtěli za pět let „dognati a pregnati“ Ameriku. To vyžaduje nadlidské námahy mladých sil, a výsledkem jsou dětské nemoci. Něco se zničilo, většina zařízení a závodů však vyvázla a rostla. Ovšem mohli si to dovoliti jenom Rusové.

Sovětské Rusko je země v dynamickém rozvoji a vývinu. Není možno proto udělati nyní určitý závěr. Provádí se tam největší změna, ať již k dobrému anebo k zlému, která se v přítomné době děje na zemi. Není mým cílem ovlivňovati vaše názory v tom neb onom směru. Pod nátlakem doby odehrává se ale i v Československé republice určitý vývoj a určité změny. Jest vždy užitečno seznámiti se s tím, co vykonali druzí než přistoupíme sami k práci. Rusové jsou nejvelkorysejší a nejsmělejší experimentátoři nové doby. Oni ztratili více lidských životů, lidského štěstí a hmotného bohatství za dlouhá léta revoluce než kterýkoliv jiný národ. Proto zaslouží dnešní sovětské Rusko, aby jeho vývoj sledovali všichni ti, kteří chtějí ve své vlastní zemi prováděti změny, anebo zavésti instituce nové.

DOM

DOPISNÍ PAPÍR

DENNÍ POTŘEBY

100 listů normalisované velikosti 210×297 mm • 100 obálek 105×215 mm s vložkou z hedvábného papíru • Zvláště levný, přesto však jemný a reprezentační dopisní papír • Ve velmi vkusné krabici za Kč 38.—

KAREL KELLNER, PR HA • VÁCLAVSKÉ N. 61 • DLOUHÁ TR. 17